

Україна:

події,
факти,
коментарі

2012 № 9

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

Для керівників та працівників інформаційних структур на місцях

Засновник

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Головний редактор

О. Онищенко, академік НАН України

Редакційна колегія

В. Горвий, заступник головного редактора

Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації

Т. Гранчак, заввідділу політологічного аналізу

Н. Вітушко, заввідділу електронних технологій обробки інформації

Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів

Комп'ютерний дизайн Г. Булахова

Видається з 01.01.1998 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Виходить двічі на місяць

Матеріали друкуються українською та російською мовами

Редакція залишає за собою право редагувати та скорочувати тексти

Передрук – тільки з дозволу редакції

Адреса редакції:

НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна

Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03

E-mail: siaz@pochta.ru

www.nbu.gov.ua/siaz.html

**Шановні ветерани, учасники бойових дій,
трудівники тилу, співгромадяни!**

Від усієї душі вітаємо Вас, Ваших рідних та близьких
із знаменним днем – Днем Перемоги!

Цей вікопомний день уособлює героїзм, силу духу,
ратну працю й вічну скорботу за мільйонами
нерозквітлих українських доль,
нездійснених мрій і задумів.

Для нас, нащадків солдатів Великої Перемоги, найви-
щою життєвою істиною є вірність їх справі і грома-
дянському обов'язку, довічна шана і повага.

Наш земний уклін усім, хто здобував перемогу, виніс
роки окупації, хто піднімав з руїн і відроджував
рідний край.

Міцного здоров'я Вам, успіхів і насаги у Ваших
справах, щастя, радості і миру у Ваших оселях!

Колектив СІАЗ НБУВ

Коротко про головне

Вітання Президента України В. Януковича з нагоди Дня Перемоги	4
Вітання Голови Верховної Ради України В. Литвина з нагоди Дня Перемоги	4
Привітання Прем'єр-міністра України М. Азарова з Днем Перемоги	5

Аналітика

О. Рябоконт

Освещение в СМИ решений КСУ относительно норм Закона «О выборах народных депутатов Украины» и постановления ЦИК по формированию избирательных округов	6
---	---

Ю. Якименко

Визит Н. Азарова в Азербайджан в свете необходимости диверсификации поставок энергоносителей в Украину	13
---	----

С. Кулицький

Про перспективи видобутку нафти й газу в українській частині акваторії Чорного та Азовського морів	28
--	----

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти	56
Діяльність науково-дослідних установ	59
Інноваційні розробки та технології	62
Розробки та дослідження для агропромислового комплексу	62
Питання екології та уникнення техногенних катастроф	63
Освіта та кадрове забезпечення в Україні	65
Охорона здоров'я	66

До уваги держслужбовця

С. Горбань

Нові надходження до НБУВ	68
--------------------------------	----

Вітання Президента України В. Януковича з нагоди Дня Перемоги

Дорогі ветерани!

Вітаю вас із Днем Перемоги. Низький вам уклін за ваш безсмертний подвиг, за вашу самопожертву та відвагу.

Ви звільнили рідну землю, Європу і загалом весь світ від фашистської навали. Ми перед вами у невідплатному синівському боргу.

Дякуємо вам за нашу свободу, за те, що дарували і захистили наші життя. За те, що відродили з попелища війни нашу Батьківщину. Україна пам'ятатиме кожного, хто боронив цю землю.

Бажаю міцного здоров'я, душевного тепла та довгих років життя. Честь і слава вам, нашим ветеранам!

Із Днем Перемоги, дорогі співвітчизники!

В. Янукович
*(Офіційне інтернет-представництво Президента України
(www.president.gov.ua). – 2012. – 9.05).*

Вітання Голови Верховної Ради України В. Литвина з нагоди Дня Перемоги

Шановні співвітчизники!

На нашу землю знову прийшов День Перемоги – торжество вікопомне й нетлінне, світло якого ніколи не згасне в серцях і пам'яті народу. Прийміть мої щирі вітання з цим святом, що уособлює в собі і гордість за славне минуле, його безприкладні сторінки, і синівський обов'язок бути гідними подвигу оборонців та визволителів Батьківщини.

Перемога назавжди злилася для мільйонів людей з весною, додавши до осяйних її барв радість врятованого світу, віру в те, що найстрашніша в його долі війна буде останньою. І заповівши довічну вдячність тим, хто пройшов і вистраждав цей незміряно довгий та незмірно тяжкий шлях, хто наближав день миру своїм героїзмом на землі, в небесах і на морі, трудовою доблестю в холодному і голодному тилу.

Від останніх бойових залпів і святкових салютів нас відділяють уже 67 років – життя одного покоління. Але закони історії і часові відстані не тільки залишають за обрієм безпосередні почуття та враження учасників і очевидців

тих подій. Вони дають змогу повніше, глибше і рельєфніше досягнути велич звершеного переможцями нацизму, який до того не знав воєнних поразок і на якого працював потенціал уярмлених ним держав. Тому найтепліші слова і найкращі квіти сьогодні ветеранам Великої Вітчизняної. Їм, героям фронту і тилу, низький уклін за все, що ніколи не припадатиме пилом історії, слугуючи найвищим взірцем для спадкоємців їхньої справи і слави.

Зі святом, дорогі співгромадяни! Щастя вам, здоров'я і добра, бадьорого настрою. Нехай отриманий у цей День заряд енергії й оптимізму подвигає всіх нас на віддане служіння Україні.

В. Литвин

(Сайт Верховної Ради України (portal.rada.gov.ua). – 2012. – 9.05).

Привітання Прем'єр-міністра України М. Азарова з Днем Перемоги

Дорогі ветерани, шановні співвітчизники!

Щиро вітаю Вас з Днем Перемоги у Великій Вітчизняній війні! 67 років минуло від дня перемоги над фашизмом, але відлуння війни, яка забрала життя 10 мільйонів наших співвітчизників, ми чуємо і сьогодні.

Ми завжди пам'ятатимемо, якою дорогою ціною було здобуто мир в нашій країні. І в цей світлий травневий день доземно вклоняємося визволителям, завдяки яким маємо можливість жити, працювати, плекати дітей.

Дякуємо всім, хто у важкі повоєнні роки підіймав Вітчизну з руїн, відроджував міста й села. І наш обов'язок – бути гідними героїчних батьків і дідів. Бажаю Вам міцного здоров'я, миру, злагоди, натхнення для втілення в життя задумів і сподівань.

Хочу запевнити, що уряд і надалі докладатиме усіх зусиль для задоволення потреб та захисту інтересів ветеранів, вшанування пам'яті загиблих і збереження надбань Великої Перемоги. Вічна пам'ять всім, хто поліг у боях! Честь і слава живим героям!

*З повагоюПрем'єр-міністр України М. Азаров
(Урядовий портал (www.kmu.gov.ua). – 2012. – 9.05).*

Освещение в СМИ решений КСУ относительно норм Закона «О выборах народных депутатов Украины» и постановления ЦИК по формированию избирательных округов

9 апреля Центральная избирательная комиссия (ЦИК) определила количество одномандатных округов в регионах Украины. Проект постановления ЦИК, предложенный ранее, пришлось изменить, поскольку Конституционный Суд (КС) сократил квоту Киева в Верховной Раде на три мандата. Согласно решению ЦИК, три депутатских мандата, потерянных Киевом, перешли к Автономной Республике Крым, а также к Полтавской и Черкасской областям. Впрочем, представители парламентского большинства в Центризбиркоме уверены, что добились бы сокращения квоты столицы и без вердикта суда.

Ранее комиссия дважды собиралась для обсуждения этого вопроса, но каждый раз откладывала решение, ожидая вердикта Конституционного Суда относительно норм закона о выборах народных депутатов. Проект постановления, внесенный на рассмотрение членов Центризбиркома его председателем В. Шаповалом, оказался коротким – после ссылок на нормы законов и решение КС в нем перечислено количество избирателей в каждой из областей и число округов, определенное по оговоренной законом формуле, предусматривающей создание одного округа на 161 тыс. 125 избирателей. Как и ожидалось, без учета украинцев, проживающих за рубежом, которые, как предполагалось, будут закреплены за киевскими округами, существенно сократилось номинальное количество избирателей (на более чем 440 тыс. человек) и, соответственно, уменьшилось число мажоритарных округов – с 16 до 13.

В целом ЦИК распределила (за соответствующий проект постановления) проголосовали все 15 присутствовавших на заседании ЦИК членов комиссии) мажоритарные округа на выборах Верховной Рады-2012 между регионами таким образом: в Крыму будет создано 10 округов, в Винницкой области – 8, Волынской – 5, Днепропетровской – 17, Донецкой – 21, Житомирской – 6, Закарпатской – 6, Запорожской – 9, Ивано-Франковской – 7, Киевской – 9, Кировоградской – 5, Луганской – 11, Львовской – 12, Николаевской – 6, Одесской –

11, Полтавской – 8, Ровенской – 5, Сумской – 6, Тернопольской – 5, Харьковской – 14, Херсонской – 5, Хмельницкой – 7, Черкасской – 7, Черновицкой – 4, Черниговской – 6, в Киеве – 13, а в Севастополе – 2.

ЦИК также создала 33 540 обычных и специальных избирательных участков на выборах Верховной Рады в Украине и 114 избирательных участков за границей. Из общего числа 32 188 участков – обычные, 1352 – специальные (1200 в учреждениях здравоохранения, 152 в учреждениях Государственной пенитенциарной службы).

Председатель ЦИК В. Шаповал подчеркнул, что впервые максимальное количество избирателей ни на одном участке не превышает 2,5 тыс. человек, что, по его мнению, позволит провести выборы без организационных сложностей.

Кроме того, решением о создании избирательных участков за границей ЦИК определил, что участки будут созданы в 77 странах. Из них 110 – при дипломатических представительствах, 4 – в местах дислокации воинских частей.

Эксперты и политологи в целом положительно оценили решение ЦИК о распределении округов и формировании участков. «Определив количество округов таким образом, ЦИК развеяла страхи перекося в пользу Донецкого региона, мол, там посчитают как можно больше округов, чтобы их избиратели проголосовали за “своих”. Тем самым исключена была такая возможность», – заявил председатель правления Центра прикладных политических исследований «Пента» В. Фесенко.

По словам главы Комитета избирателей Украины А. Черненко, ЦИК справилась вовремя – она должна была определить количество округов до 10 апреля. «Задача распределить округа так, чтобы в каждом было одинаковое количество избирателей, в целом выполнена. Количество округов для каждого региона определено без перекося в пользу какого-то региона или электоральных симпатий», – считает он.

Следует также отметить, что в начале апреля КС Украины вынес ряд решений, касающихся изменений и уточнений в Законе «О выборах народных депутатов Украины». Так, например, в конце февраля в КС поступило представление 51 народного депутата по вопросу о возможности одновременного баллотирования в мажоритарном округе и по партийному списку. В представлении речь идет о конституционности положений ч. 5 ст. 52, абзаца второго ч. 10 ст. 98, ч. 3 ст. 99 Закона «О выборах народных депутатов Украины».

Согласно ч. 5 ст. 52, одно и то же лицо могло быть включено в избирательный список кандидатов в депутаты от партии и выдвинуто в одном из одномандатных округов в порядке выдвижения партией или путем самовыдвижения.

Положение абзаца второго ч. 10 ст. 98 гласило, что в случае одновременного избрания депутатом по партийному списку и в мажоритарном округе Центральная избирательная комиссия признает его избранным в мажоритарном округе. При этом ЦИК признает такого кандидата не избранным по партийно-

му списку и регистрирует депутатом по этому округу следующего по списку кандидата.

В КС также поступило обращение уполномоченного Европейского комитета прав человека в Украине В. Гальченко, который просил КС дать официальное толкование положений Закона «О выборах народных депутатов Украины» о возможности одновременного выдвижения кандидатов в депутаты по списку партий и по одномандатным избирательным округам.

Новым законом о выборах народных депутатов, который вступил в силу в декабре 2011 г., позволяется баллотироваться как по партийному списку, так и в одномандатном округе одновременно.

В результате КС Украины, опираясь на свое решение от 26 февраля 1998 г., подтвердил неконституционность положения Закона «О выборах народных депутатов Украины», согласно которому одному и тому же человеку было предоставлено право быть включенным в список кандидатов в народные депутаты от политической партии или избирательного блока партий для участия в выборах по многомандатному общегосударственному округу, и одновременно быть выдвинутым в одномандатном избирательном округе.

Отметим, что наибольший резонанс в отечественном политикуме и СМИ вызвало решение КС о признании неконституционными части положений ч. 2 ст. 22 Закона «О выборах народных депутатов Украины», которые суд принял 3 апреля, удовлетворив таким образом представление 59 народных депутатов от Партии регионов и признав неконституционным закрепление избирателей за рубежом за одномандатными округами Киева. Согласно решению, в Законе осталась часть оспоренного положения: «зарубежные избирательные участки создаются Центральной избирательной комиссией при зарубежных дипломатических учреждениях Украины». Утратило силу окончание этого положения: «с равномерным отнесением ко всем одномандатным округам, которые создаются на территории столицы Украины – города Киева».

«Решение Конституционного Суда является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано», – заявил Председатель Конституционного Суда А. Головин.

Суд аргументировал свое решение тем, что отнесение заграничных участков к одномандатным округам в Киеве приводит к необоснованному увеличению количества избирателей, которые будут голосовать в этих округах, не будучи при этом связанными с территориальной общиной Киева. Это может исказить результаты волеизъявления тех избирателей, которые проживают на территории столицы.

По мнению суда, отнесение заграничных участков к одномандатным округам в Киеве не обеспечивает равных правовых возможностей кандидатов в депутаты, которые будут баллотироваться в одномандатных округах столицы, поскольку ограничивается возможность формирования свободного волеизъявления избирателей, проживающих или находящихся за границей.

Часть членов ЦИК от оппозиции довольно резко прокомментировали решение КС. «Вынужден указать на некоторые неуместные и, мягко говоря, ошибочные выводы, которые содержатся в решении КС», – заявил заместитель главы ЦИК А. Магера. Перечислив ряд статей Конституции, которые гарантируют гражданам равные избирательные права, он констатировал, что, в соответствии с решением КС, избиратели, проживающие в Украине, имеют на выборах два голоса – они могут проголосовать и за список партий, и за кандидата в депутаты по мажоритарному округу, а избиратели за границей – только за список партий. «О каком равенстве конституционных прав граждан можно говорить, если КС своим решением установил неравенство? И можно ли принимать такие решения?» – спросил А. Магера.

По словам члена ЦИК, после решения КС закон о выборах больше не дает им ответа на такие вопросы: учитывать ли избирателей за границей при формировании одномандатных округов в Киеве, и кому участковые избиркомы за рубежом должны передать протоколы с результатами голосования. «ЦИК не может напрямую принять эти протоколы, а посредника – окружные избиркомы – исключил КС», – заявил А. Магера.

Кроме того, отметили члены ЦИК, в Законе остались нормы, которые дают возможность мажоритарным кандидатам в депутаты участвовать в формировании избирательных комиссий за рубежом. «Решение КС удивляет фрагментарным подходом, – заявила заместитель главы ЦИК Ж. Усенко-Черная. – К сожалению, мне кажется, что судьям КС не хватает знаний в сфере избирательного законодательства». Ж. Усенко-Черная сказала, что у нее возник «ряд вопросов о соотношении этого решения КС с положениями Конституции, в частности ст. 24 Основного закона, которая говорит, что все граждане Украины имеют равные права и не могут быть ограничены в зависимости от места пребывания».

Позже высказал опасения относительно этого решения КС Украины и глава ЦИК В. Шаповал: «В связи с этим (вердиктом КСУ. – Авт.) возникла ситуация, когда фактически по результатам этого решения достаточно значительное количество граждан Украины, которые имеют право голоса (свыше 435 тыс. лиц) и на законных основаниях находятся за границей, ограничены в реализации этого права. Другой юридической оценки сложившейся ситуации... объективно не может быть», – отметил он. По мнению В. Шаповала, отмеченная ситуация будет провоцировать негативные оценки будущих выборов вплоть до признания их нелегитимными.

При этом глава ЦИК считает, что исправить данную ситуацию юридическими способами возможно либо через предоставление Конституционным Судом соответствующих разъяснений, которые бы делали невозможным ограничение активного избирательного права этих граждан, либо путем изменения избирательного законодательства с «мягким» учетом упомянутого решения КС. Однако Центризбирком не наделен инструментарием для решения соответствующего вопроса, подчеркнул В. Шаповал. «Поэтому прошу считать

данное заявление обращением ко всем уполномоченным должностным лицам, которые способны нормализовать ситуацию», – отметил глава ЦИК.

Заместитель главы парламентского Комитета по вопросам государственного строительства и местного самоуправления Ю. Ключковский (НУНС) тоже высказался не в пользу решения КС. Он напомнил, что на парламентских выборах 1998 и 2002 г., когда избирательная кампания также проходила по смешанной системе, избиратели за рубежом были прикреплены сначала к одному, а затем к двум округам Киева, и голосовали как за список партии, так и за мажоритарного кандидата. «Могу смело сказать, что решение КС неконституционное, поскольку оно вводит относительно граждан Украины дискриминацию по месту жительства», – отметил Ю. Ключковский.

Глава парламентского Комитета по иностранным делам О. Билорус («БЮТ-Батьківщина») считает странным, что до сих пор решается вопрос о конституционности закона о выборах депутатов. По его словам, украинцы, которые проживают в странах Западной Европы, более активно проявляют свою гражданскую позицию, и это может пугать власть. «Есть такие страхи, поэтому и предпринимаются ограничительные меры по отношению к нашей диаспоре», – считает оппозиционный парламентарий.

В этом контексте отметим, что возмущение решением КС о признании неконституционным положений Закона «О выборах народных депутатов Украины» о голосовании граждан Украины в трех одномандатных округах в Киеве высказали руководители украинских общественных организаций последней волны эмиграции. Об этом говорится в их совместном заявлении от имени 37 украинских общественных организаций, представляющих последнюю волну эмиграции из Италии, Испании, Португалии, Греции, Германии, Чехии, США.

«Высказываем решительный протест против действий украинской власти, которая руками “независимого” Конституционного Суда лишила граждан Украины, находящихся за пределами Родины, права голоса на одномандатных округах во время следующих парламентских выборов в Украине, назначенных на октябрь 2012 г.», – говорится в заявлении.

«Этот шаг является очередной попыткой действующей власти лишить украинцев за рубежом их конституционных прав, а именно права голоса, а через него – возможности влиять на ситуацию в государстве, на развитие демократической Украины», – заявили подписанты.

Представители общественных организаций потребовали от Президента, Верховной Рады и правительства «немедленно вмешаться в ситуацию и восстановить конституционные права граждан Украины».

«В случае дальнейших нарушений прав граждан и отсутствия немедленной реакции органов власти, мы оставляем за собой возможность всеми законными способами добиваться восстановления наших прав, в том числе путем обращения ко всем мировым институтам и проведения протестных мероприятий, вплоть до непризнания этих выборов легитимными», – заявили подписанты.

По словам лидера «Фронта змін» А. Яценюка, «ящик Пандоры» относительно изменения закона уже открыт: «Власть понимает, что киевляне ее не поддержат, поэтому надеется получить дополнительные мандаты в подконтрольных регионах, где сможет сфальсифицировать выборы. Избирательный процесс фактически начался, и шулеры из Партии регионов в который раз решили изменить правила игры под себя... Парламент должен принять решение относительно неизменности процедуры определения одномандатных округов и невозможности внесения изменений в закон в целом».

Между тем в Партии регионов обещают законодательно урегулировать право избирателей за рубежом голосовать в мажоритарных округах. Один из авторов обращения в КС, народный депутат В. Забарский (Партия регионов) заявил, что обсудит с оппозицией возможность доработки закона. Депутат считает, что граждане, находящиеся за границей, должны голосовать за кандидатов в депутаты, выдвигаемых в тех округах, на территории которых избиратели проживали до своего отъезда за рубеж. При этом депутат не исключает того, что парламент оставит без изменения ситуацию, сложившуюся после решения Конституционного Суда.

Глава фракции Партии регионов в ВР А. Ефремов предположил, что, скорее всего, ЦИК отдельным постановлением предоставит себе право подсчета голосов зарубежных избирателей – в парламентском большинстве не намерены менять закон. «С точки зрения юристов, консультировавших меня по данному вопросу, изменения вносить не нужно», – заявил он.

В свою очередь директор Агентства моделирования ситуаций В. Бала называет решение КС логичным. По его мнению, нет смысла привязывать зарубежных избирателей к Киеву, тем более что жителей столицы среди них не так уж и много. «Я не усматриваю никаких действий со стороны власти или КС, которые могли бы быть восприняты оппонентами как такие, которые кого-то ущемляют», – сказал эксперт.

Основным аргументом в пользу решения КС В. Бала называет то обстоятельство, что кандидаты, выдвинутые в округах города Киева, не смогли бы вести агитацию среди украинцев, живущих за рубежом. «Как можно представить себе округ за границей, где будет избираться мажоритарщик? По идее, он должен туда ездить или там проживать, чтобы агитировать за себя», – добавил он.

«Дополнительных три округа в Киеве – это был условный, но выигрыш оппозиции, – заявил политолог В. Фесенко. – Сегодня же власть манипулирует округами. Но на самом деле эти три округа судьбу выборов не решат. Мне кажется, что это решение исходит от отдельных, но весьма влиятельных депутатов. Это демонстрация – кто и как руководит страной. Такое быстрое решение КС связано с тем, что до 10 апреля ЦИК должен определить количество округов в каждом регионе, а до конца апреля – территориально размежевать округа. Есть два варианта. Первый – изменения ограничатся двумя позициями (по территориальным округам и двойному баллотированию). Все это бу-

дет выглядеть более-менее прилично, хотя понятна определенная политическая мотивация этих решений. Второй сценарий – если закон пересмотрят и по другим позициям. Компромисс, таким образом, будет разрушен полностью, а не частично. Это худший вариант, потому что он может обострить конфликтность вокруг избирательного законодательства и усилит напряжение и недоверие во время выборов. Это может заблаговременно заложить риски о непризнании выборов со стороны оппозиции и части международных наблюдателей».

С юридической точки зрения, по мнению председателя Комитета избирателей Украины А. Черненко, Конституция нарушается в любом случае. «С одной стороны, в Законе “О выборах народных депутатов Украины” предусмотрено, что заграничный избиратель распределяется равномерно между количеством округов, – говорит эксперт. – Только не сказано, каким образом это должно происходить. Вообще абсурдная ситуация получается: условно, избиратель в Москве голосует за “мажоритарщиков” в Голосеево в Киеве или избиратель в Милане – за “мажоритарщиков” в Дарнице. Хотя не имеют друг к другу никакого отношения. Поэтому с этой точки зрения решение КС выглядит логичным. Но с другой стороны, если заграничный избиратель будет голосовать только по партийным спискам, это тоже нарушение конституционных прав граждан Украины. Получается, что одни голосуют и за мажоритарщиков, и за списки, а другие – только за списки. Таким образом, получается замкнутый круг. А на самом деле – смешанная система антиконституционна, так как обеспечить избирательное право при такой системе невозможно. В 2002 г. мы уже проходили эту историю».

Оценивая вышеизложенное, отметим, что вердикт Конституционного Суда относительно некоторых норм Закона «О выборах народных депутатов Украины» и принятые на его основании решения Центральной избирательной комиссией по формированию избирательных округов получили широкий резонанс в СМИ. Естественно, разница в их трактовке объясняется определенным интересом в предвыборной политической борьбе между провластными и оппозиционными политическими силами. В целом же, несмотря на очевидную разницу в высказанных мнениях и оценках, большинство экспертов сходятся во мнении, что сами решения КСУ и ЦИК относительно норм избирательного права меняться не будут, в то время как регламентированное уточнение некоторых практических избирательных процедур требует серьезной доработки, что очевидно для всех заинтересованных сторон.

Согласно ориентировочному календарному плану по организации подготовки и проведения выборов народных депутатов Украины 28 октября 2012 г., в самое ближайшее время, до 5 мая, опубликовать список одномандатных округов с указанием их номеров, границ и центров в центральных и региональных СМИ.

Ю. Якименко, мол. наук. співроб.

Визит Н. Азарова в Азербайджан в свете необходимости диверсификации поставок энергоносителей в Украину

Апрельский визит Н. Азарова в Азербайджан, посвященный, по словам Премьер-министра, «дальнейшей активизации сотрудничества» двух государств, на фоне продолжающихся «газовых» переговоров между Украиной и РФ был однозначно расценен обозревателями как поиск украинской стороной дополнительных способов нормализации ситуации с энергообеспечением страны. Именно потому, что основное внимание в украинско-азербайджанских переговорах было уделено вопросам сотрудничества двух стран в топливно-энергетической сфере, многие СМИ, комментируя ход визита, прямо заявляли, что Н. Азаров «улетел в Азербайджан за дешевым газом».

«Программой визита предусмотрена встреча Н. Азарова с Президентом И. Алиевым, Премьер-министром А. Расизаде в формате “с глазу на глаз” и в широком составе. В присутствии глав правительств Украины и Азербайджана будут подписаны двусторонние документы. В частности, протокол между Кабинетом Министров Украины и правительством Азербайджанской Республики о внесении изменений в соглашение о сотрудничестве в области правительственной связи», – сообщила пресс-служба Кабмина, не акцентируя особого внимания на предстоящих переговорах о транспортировке газа из Азербайджана и возможном достижении соглашения по его цене. Однако именно эта тема стала главной в ходе переговоров.

Как заявил Н. Азаров во время встречи с Премьер-министром Азербайджана А. Расизаде, Украина заинтересована в активизации сотрудничества с Азербайджаном в топливно-энергетическом комплексе с целью диверсификации поставок нефти и газа. «Мы заинтересованы в активизации сотрудничества с Азербайджаном в топливно-энергетической сфере. Для нас такое сотрудничество является чрезвычайно актуальным, учитывая, что, к сожалению, сейчас мы покупаем нефть и газ по очень высоким ценам у Российской Федерации. Мы, безусловно, хотели бы иметь альтернативные источники поставки нефти и газа и, тем самым, изменить ценовую ситуацию», – отметил глава украинского правительства.

В то же время, кроме проблем ТЭК, без внимания не остались и другие вопросы экономического и военно-технического сотрудничества. «Считаю, что у нас много неиспользованных возможностей для расширения партнерских

связей в рамках реализации плана всестороннего сотрудничества между Украиной и Азербайджаном на 2011–2015 гг.», – заявил в ходе визита Н. Азаров. Такие возможности глава украинского правительства видит во вхождении на азербайджанский рынок украинских строительных и сельскохозяйственных компаний, а также в расширении сотрудничества в космической сфере. «Учитывая планы Азербайджана по дальнейшему развитию собственной космической промышленности, мы готовы перейти на уровень реализации долгосрочных проектов: от вывода на орбиту азербайджанских спутников до подготовки специалистов для космической отрасли», – заявил Н. Азаров. По его словам, благодаря реализации ряда совместных проектов, товарооборот между Украиной и Азербайджаном может возрасти в 2–3 раза по сравнению с текущим уровнем, который сегодня составляет около 1,4 млрд долл., что глава правительства считает неплохим показателем. «В Азербайджане реализуются проекты по строительству скоростных автомагистралей, ЖД, больших инфраструктурных и энергетических объектов, где Украина может предоставить свой потенциал. В свою очередь, для Украины нужно получить перспективу в сфере поставок и транзита энергоносителей Азербайджана», – подчеркнул Н. Азаров. В то же время, по словам главы украинского правительства, «в наших отношениях мы потеряли десятилетия. В развитии Азербайджана естественное место могли занять наши предприятия машиностроения, строительные, транспорта и энергетики. Теперь нужно исправлять ситуацию».

В Баку украинский Премьер-министр также заявил, что Украина заинтересована в строительстве Транскаспийского газопровода. «Мы приветствуем и поддерживаем этот проект», – сказал он в ходе встречи с Президентом Азербайджана И. Алиевым (напомним в связи с этим, что Россия и Азербайджан пока не могут найти общего мнения по поводу этого строительства, поскольку прикаспийские государства пока не договорились о статусе Каспия).

Кроме того, Н. Азаров предложил азербайджанской стороне приобщиться к работе транспортного коридора Черное – Балтийское море (проект «Викинг»), использовать украинскую продукцию железнодорожного машиностроительного комплекса в рамках завершения строительства железной дороги Баку – Тбилиси – Карс.

В то же время, по мнению украинского Премьер-министра, сегодня именно вопросы топливно-энергетического комплекса требуют дополнительного импульса для своего решения. В первую очередь, это касается строительства нефтеперерабатывающего комплекса на побережье Черного моря для переработки азербайджанской нефти, в чем очень заинтересована Украина. Н. Азаров напомнил, что в январе 2011 г. были подписаны межправительственные украино-азербайджанские соглашения относительно транспортировки нефти и поставок сжиженного природного газа на территорию Украины. Сегодня идет активная подготовка к реализации проекта по строительству вблизи Одессы морского комплекса по приему сжиженного природного газа –

LNG-терминала. По словам Премьера, к концу 2014 г., после завершения строительства первой очереди терминала, Украина сможет получать сжиженный газ в объемах до 2 млрд куб. м в год с доведением через год этого показателя до 5 млрд куб. м, а через три года – до 10 млрд.

Эксперты обращают внимание, что эти инициативы перекликаются с идеями правительства Ю. Тимошенко, которое планировало постройку на территории Одесской области украинско-азербайджанского нефтеперерабатывающего завода. Позже также рассматривался вариант покупки азербайджанскими инвесторами двух западноукраинских НПЗ для переработки нефти на территории Украины.

Ход сегодняшнего сотрудничества двух стран в топливно-энергетической сфере ориентирован на перспективы покупок Украиной 2 млрд куб. м азербайджанского природного газа в год до 2014 г., для чего правительства Азербайджана и Украины разрабатывают соглашение и протокол о создании совместного предприятия для подготовки соответствующего технико-экономического обоснования. «Технико-экономическое обоснование проекта по строительству терминала подготовила компания SOCOIN. По предварительным расчетам, начало его строительства будет возможным уже в этом году», – заявил Премьер. Также Н. Азаров сообщил, что Украина рассматривает возможность своего финансового участия в проектах LNG-терминалов в других странах.

Президент Центра исследований топливно-энергетического комплекса О. Гавриш считает, что Азербайджан может стать одним из альтернативных источников природного газа для Украины, если строительство терминала будет успешно реализовано. «Сейчас основной вопрос по поводу строительства этого терминала – обеспечение его газом. Терминал стоит немалых денег, и кредит под его строительство не выдаст ни один уважающий себя банк, в случае, если не будет контрактов относительно обеспечения природным газом. Азербайджан может поставлять нам некоторое количество природного газа своей добычи. Мы строим мощности на 10 млрд “кубов” – из них около 5 млрд “кубов” может поставить Азербайджан», – говорит он. По словам О. Гавриша, Украине будет необходимо законтрактовать большие объемы газа на будущее. «Объем в 10 млрд куб. м газа – это только первая очередь терминала, ожидается, что его пропускная способность будет в два раза увеличена. Соответственно, с этим и связаны поездки в Азербайджан. Аналогичные переговоры шли и с туркменским президентом Г. Бердымухамедовым: когда он приезжал в Киев, основной темой переговоров была возможность приобретения газа в Туркмении», – заявляет О. Гавриш.

Характерно, что фактически в день визита Н. Азарова в Азербайджан, первый вице-премьер Украины В. Хорошковский заявил, что Украина нашла альтернативу российскому газу. «Я лишь могу подтвердить, что эти переговоры ведутся. Частично они уже успешны, то есть мы будем иметь другие источники поставок газа», – заявил В. Хорошковский, отказавшись, ссылаясь на ком-

мерческую тайну, назвать компании и страны, с которыми обсуждаются вопросы поставок газа в Украину, а также возможные маршруты его доставки. «Это коммерческая тайна, это процесс, который требует тихой работы», – сообщил первый вице-премьер.

Попытки наладить сотрудничество с Азербайджаном в энергетических проектах предпринимались и ранее. Президент Украины В. Янукович во время Всемирного экономического форума в Давосе 26–27 января после встречи с Президентом Азербайджана И. Алиевым заявлял, что Украина ведет трехсторонние переговоры с Азербайджаном и Турцией относительно сотрудничества в проектах энергетической сферы. В начале года украинским правительством был утвержден проект соглашения с правительством Азербайджана о сотрудничестве в организации поставок сжиженного газа в Украину, который, как планировалось, должен был быть подписан в Давосе. Однако соглашение так и не было подписано. Как отмечали СМИ, азербайджанская сторона взяла тайм-аут в подписании соглашения, поскольку существует еще ряд вопросов по поставкам газа, не согласованных между Азербайджаном и Турцией – многолетним партнером Азербайджана в газовых отношениях, чье мнение для азербайджанской стороны остается доминантным, невзирая на перспективы сотрудничества с Украиной.

Отметим, что экспертами и ранее неоднократно высказывалось мнение о том, что Украине следует активно искать партнеров по поставкам сжиженного газа ранее. «Не удалось подписать соглашение с Азербайджаном в Давосе. Ну и не надо концентрироваться только на Азербайджане, есть другие поставщики. Тот же Катар, например», – заявил эксперт по энергетическим вопросам В. Сапрыкин.

Обозреватели прогнозировали тогда, что после урегулирования всех проблемных моментов с Турцией Азербайджан, несомненно, продолжит переговоры о расширении рынка газа и формализации сотрудничества с Украиной. Визит Н. Азарова в Азербайджан можно рассматривать как подтверждение этого прогноза, но его итоги пока не позволяют говорить о прорыве в отношениях двух стран. Для всесторонней реализации энергетического сотрудничества между ними необходимо решить ряд серьезных проблем.

По словам вице-президента азербайджанской нефтяной компании SOCAR Э. Насирова, до 2017 г. Азербайджан не будет располагать объемами сжиженного газа, в которых заинтересована Украина. «Таких объемов газа (5–15 млрд куб. м в год) до 2017 г. у Азербайджана не будет», – подчеркнул он. По его словам, SOCAR начнет экспорт сжиженного газа в Украину, если Азербайджан приступит к его производству в рамках проекта разработки месторождения «Шах-Дениз» (начало добычи газа в рамках разработки второй стадии «Шах-Дениз» запланировано на 2017 г. Из 16 млрд куб. м газа, которые планируется добывать на месторождении, 6 млрд куб. м будет продаваться Турции, 10 млрд куб. м Азербайджан готов экспортировать в Европу).

Реализация проекта по строительству вблизи Одессы терминала по приему сжиженного газа может поспособствовать диверсификации поставок энергоносителей в Украину. Но ситуация с перспективами его функционирования также достаточно сложная, хотя Азербайджан и подтверждает свою готовность поставлять сжиженный газ в Украину.

Ранее предполагалось, что на LNG-терминал газ будет поставляться не только из Азербайджана, но и из Ливии, Алжира и Катара, а реализацией проекта займется консорциум инвесторов как поставщиков, так и получателей топлива. В этом проекте были заинтересованы также Молдавия и Румыния. Однако, как отмечают специалисты, в Азербайджане промышленным сжижением газа ранее не занимались. Соответственно, отсутствует необходимая инфраструктура на территории Азербайджана и на Черноморском побережье Грузии для того, чтобы доставлять газ в Украину и другие страны Восточной Европы. Поэтому реализация прямых поставок газа в ближайшие пару лет проблематична.

Скептически расценивают эксперты и обнародованную некоторыми СМИ информацию о возможности получения Украиной иранского газа через территорию Азербайджана, поскольку действующий в настоящее время трубопровод между Азербайджаном и Ираном – недостаточно мощный и используется азербайджанским правительством в своповом режиме для обеспечения газом Нахичеванской автономной республики. Его использование в других целях должно быть соизмерено Азербайджаном со своими национальными интересами. Как будет решена эта проблема – пока вопрос неопределенного будущего.

В том же, что Украина должна искать способы снижения зависимости от поставок российских энергоносителей, эксперты не сомневаются. Экс-министр иностранных дел В. Огрызко считает, что Украина должна снизить зависимость от российского газа со 100 % до 30–35 %. По его мнению, треть необходимого объема можно найти у других поставщиков газа. «Есть Азербайджан, Грузия, Туркменистан... Есть спотовые рынки», – заявляет он. Еще на треть зависимость от России можно снизить благодаря увеличению собственной добычи и сокращению потребления. Он также считает, что нужно денонсировать харьковские соглашения. «Так мы снимем дамоклов меч Черноморского флота России», – отмечает В. Огрызко, подчеркивая, что для этого нужна политическая воля.

Кроме реализации общего проекта по поставкам сжиженного газа на украинский LNG-терминал, сотрудничество Украины с Азербайджаном может строиться и по другим направлениям. И сегодня страны ищут новые форматы такого сотрудничества.

Так, во время недавней встречи с главой украинского парламента В. Литвином в Баку президент Азербайджана И. Алиев отметил, что неплохие перспективы сотрудничества в энергетической сфере отрываются в создании Южного газового коридора (Южный газовый коридор – совокупность газо-

вых проектов, направленных на поставки газа из нескольких источников транзитом через Турцию в Европу). «Украина должна стать частью этого проекта. Это было бы полезным с политической и практической точки зрения», – считает президент Азербайджана.

Напомним, Азербайджан и ЕС планируют до конца 2012 г. подготовить совместный документ в поддержку Южного газового коридора. О заинтересованности Европы в реализации этого проекта свидетельствует прошлогоднее заявление Европейской комиссии, которая назвала Южный газовый коридор ключевым инфраструктурным приоритетом ЕС, поскольку новые газовые ворота до 2020 г. смогут обеспечивать около 10–20 % газовых потребностей европейцев. «Присоединение к Южному газовому коридору может существенно улучшить энергетическую независимость Украины и стать дополнительным шансом на тесную интеграцию европейского и украинского энергетического рынков. Кроме того, это возможность ослабить газовую зависимость от России. Но это случится только при условии, если параллельно будет вводиться в жизнь Транскаспийский газопровод, ибо без него туркменский газ не попадет в Европу и Украину», – считает директор энергетических программ Центра «Номос» М. Гончар. «Азербайджанского газа вряд ли хватит для удовлетворения потребностей европейцев и украинцев. Поэтому Украина рискует обеспечиваться газом по остаточному принципу. А туркменский газ может стать надежной гарантией диверсификации энергетических рисков Украины. Главная проблема с Транскаспийским коридором состоит в том, что до сих пор не разграничены вопросы Каспийского региона, а без этого его строительство начаться не может», – заявляет эксперт.

Дальнейшие перспективы переговоров между Украиной и Азербайджаном во многом будут зависеть от того, как стороны подготовятся к майскому заседанию межправительственной комиссии по вопросам торгово-экономического сотрудничества, в ходе которого, по заявлению Премьер-министра Н. Азарова, будут детализированы главные моменты сотрудничества с Азербайджаном. Подготовку к этому заседанию глава правительства поручил министерствам энергетики и угольной промышленности, экономического развития и торговли, а также министерству инфраструктуры.

Україна перепише Конституцію?

Тема внесення змін до Основного закону знову повернулася до українського інформаційного простору. Незважаючи на те що після приходу до влади В. Янукович домігся через Конституційний Суд скасування змін до Конституції, що були ухвалені у 2004 р. і відновлення дії Основного закону у редакції 1996 р., Президент неодноразово публічно заявляв про намір продовжити реформування Конституції. В. Янукович зазначає, що чинна Конституція України є недосконалою, а тому потребує змін. «У нас є багато питань Консти-

туції, які ми зобов'язані виправити. Це стосується і судової реформи, і збалансування відносин між гілками влади», – сказав Президент журналістам, перебуваючи на економічному форумі в Давосі.

Більшість українських правників дійшли висновку, що повернення до Конституції 1996 р., реанімувавши (з певними змінами) модель влади, що існувала впродовж 1996–2006 рр., не вирішило багатьох питань розвитку суспільства. Водночас це сприяло вирішенню питання стабільності та керованості в державі. Утім, як вважає керівник Головного управління з питань конституційно-правової модернізації Адміністрації Президента, радник Президента України М. Ставнійчук, такий варіант розвитку був і залишається ресурсом обмеженого часу, оскільки певні проблеми порядку внесення змін до Конституції України у 2004 р., а також повернення до Основного закону в редакції 1996 р. шляхом ухвалення рішення Конституційним Судом України тільки посилили проблему демократичної легітимності влади у всіх її аспектах. Наявна ситуація вимагає зваженого аналізу застосування чинної Конституції та попередніх змін, проведення змістовного обговорення можливих варіантів модернізації Основного закону України.

За словами М. Ставнійчук, сьогодні, виходячи з рекомендацій Венеціанської комісії та інших органів Ради Європи, очевидно, що майбутній конституційний процес може бути організований у два етапи. Перший – пов'язаний з напрацюванням конституційних ініціатив якісного поліпшення реформи правосуддя та реформи правоохоронної сфери, проведення реформи місцевого самоврядування.

Другий – може бути орієнтований на комплексне оновлення Конституції України, утвердження якісно нової демократичної моделі політичної системи європейського зразка, дотримання стандартів, прав і свобод людини, народовладдя, гарантій їхньої реалізації, ефективного державного управління.

Отже, йдеться про зміну філософії самої влади, у тому числі її самообмеження та самоконтроль, баланс повноважень, децентралізацію.

Водночас про готовність взятися за реформування Основного закону заявила низка громадських та профспілкових організацій – Громадський конституційний комітет; СОГ «Трудовий рух “Солідарність”»; ГР «Вільний простір»; Економічний форум України; Конфедерація вільних профспілок Львівщини; Комітет виборців Донбасу; Конфедерація вільних профспілок Луганської області; шахтарські та підприємницькі профспілки; ветерани бойових дій; ветерани розвідки; Народна рада України; Асамблея малого та середнього бізнесу України. З їхньої ініціативи відбулося засідання Громадянського конституційного конгресу, в ході якого було оголошено про початок процедури скликання всенародних зборів з метою розроблення пропозицій щодо внесення змін до Конституції України.

Ініціативною групою напрацьовано ряд документів, що стосуються участі громадськості в роботі Конституційної асамблеї, впровадження еко-

номічних та соціальних реформ, вирішення проблеми зміцнення легітимності влади, реституції майна та власності, впливу на владу через інструменти прямої демократії та підтвердження європейського вибору громадянського суспільства.

Окрім того, Конгрес ініціював скасування законодавчих актів, прийнятих з порушенням Конституції та приведення виборчого законодавства у відповідність до Основного закону. Ідеться, судячи із звернення голови Громадського конституційного комітету Ю. Збітнева, про нормативні акти щодо «пенсійної реформи, освіти, медицини, захисту прав працівників, діяльності та власності громадських організацій».

Утім, очевидно, що згаданий Конгрес чи інші подібні зібрання, ініційовані різними громадськими діячами та організаціями, у такому вигляді, з яким маємо справу сьогодні, серйозного впливу на процес конституційного реформування не матимуть, оскільки такого роду органи не є легітимними: у вітчизняному правовому полі відсутні норми, що регламентували б їх створення. Більше того, Конгрес не має не лише правової, а й внутрішньої легітимності – його учасники не обрані більшістю, і, відповідно, не представляють більшість громадян країни чи навіть регіону, а отже не можуть претендувати на участь у конституційному процесі. Скоріше за все, для подібних організацій конституційна реформа ризикує перетворитися на одне з агітаційних гасел у майбутній парламентській кампанії.

При цьому, на думку багатьох експертів, необхідність внесення змін до Конституції є очевидною, оскільки в Україні до сьогодні в стадії розвитку перебуває система народовладдя і є гостра потреба забезпечення більшого контролю з боку суспільства над діями владних інститутів; є гостра потреба у збалансуванні співвідношення повноважень між гілками влади, удосконаленні адміністративної системи управління в Україні, функціонуванні судової системи тощо.

Конституцію України парламент змінював неодноразово, проте, як свідчить історичний досвід, конституційні зміни в нашій державі відбуваються дуже повільно. Від моменту проголошення ідеї необхідності чи то нової Конституції, чи внесення важливих змін до тексту Основного Закону до практичної реалізації проходить кілька років. Так, у липні 1990 р. була прийнята Декларація про державний суверенітет України, яка мала стати основою нової Конституції, у червні 1991 р. Верховна Рада УРСР затвердила Концепцію нової Конституції української держави, у липні 1992 р. був опублікований для всенародного обговорення проект нового Основного Закону вже незалежної України, а саме затвердження нової Конституції України відбулося лише 28 червня 1996 р. Тобто майже шість років тривала розробка та ухвалення Конституції, яка остаточно закріпила створення суверенної незалежної України.

Інший приклад: у квітні 2000 р. відбувся конституційний референдум за народною ініціативою, на який виносилися важливі питання функціонування

вищих органів державної влади. Понад 80 % громадян України, які взяли участь у цьому референдумі, висловилися за скорочення кількості народних депутатів, обмеження депутатської недоторканності, двопалатний парламент, додаткові підстави для дострокового припинення повноважень Верховної Ради України Президентом. До практичної реалізації результатів цього референдуму Президент Л. Кучма взявся лише в березні 2003 р., а потім і народні депутати запропонували кілька варіантів проекту закону про внесення змін до Конституції України. Один із депутатських проектів у квітні 2004 р. не добрав шести голосів, натомість інший проект 8 грудня 2004 р. набрав 402 голоси депутатів і на наступні майже чотири роки (починаючи з 1 січня 2006 р.) юридично закріпив політичну нестабільність в українській державі. Знову, більше чотирьох років пройшло до спроби здійснити на практиці лише одне питання із конституційного референдуму 2000 р. (можливість розпуску парламенту Президентом України у разі, якщо він упродовж місяця не сформує постійно діючу парламентську більшість), а інші питання з того референдуму відпали на різних стадіях законопроектної роботи народних депутатів.

На початку 2008 р. була висловлена ідея про проведення конституційної реформи через скликання Конституційної Асамблеї України. У лютому 2011 р. Президент України підписав указ «Про підтримку ініціативи щодо створення Конституційної Асамблеї», на основі якого у січні нинішнього року підписав Указ «Питання формування і організації діяльності Конституційної асамблеї», яка займатиметься підготовкою змін до Конституції України. Схвалена указом Концепція формування та організації діяльності Конституційної асамблеї підготовлена на основі напрацювань науково-експертної групи з підготовки Конституційної асамблеї і рекомендацій Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія).

У Концепції наголошується, що «в даний час необхідність оновлення Конституції України в основному сприймається політичними силами і суспільством в Україні». Також зазначається, що Конституційна асамблея є спеціальним допоміжним органом, головною метою створення та діяльності якого є підготовка законопроекту про внесення змін до Конституції України.

Серед основних завдань Конституційної асамблеї, зокрема: підготовка на основі Концепції внесення змін до Конституції України законопроекту (законопроектів) про внесення змін до Конституції і його попереднього схвалення; організація суспільного, а також професійного, у тому числі за участю міжнародних експертів, зокрема, Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія), обговорення законопроекту (законопроектів) про внесення змін до Конституції України.

Відповідно до указу, Конституційна асамблея створюється у складі 100 осіб із числа громадян України, які «мають відповідну професійну підготовку та досвід роботи у сфері державотворення та права, мають авторитет у суспільстві і, як правило, не є особами, уповноваженими на виконання

функцій держави або місцевого самоврядування, і включаються до складу Конституційної асамблеї за згодою», а члени Конституційної асамблеї працюють на громадських засадах.

У Концепції передбачено, що доцільно, аби не менше половини її складу становили вчені-конституціоналісти та інші фахівці у галузі права. Крім того, пропозиції щодо кандидатур третини персонального складу Конституційної асамблеї (34 особи), схвалені більшістю голосів від загального складу науково-експертної групи, вносяться Президентом України. А пропозиції щодо двох третин від персонального складу Конституційної асамблеї (66 осіб) вносяться Президенту України низкою суб'єктів. Зокрема, 14 кандидатур повинна запропонувати Національна академія наук України.

Крім того, кожна фракція і група в парламенті може запропонувати по одній кандидатурі, а також по одній кандидатурі може запропонувати низка політичних партій, які брали участь в останніх виборах Президента України, місцевих виборах – у випадку, якщо кандидати від цих партій (кандидати, включені до виборчих списків усіх місцевих організацій цих партій) отримали підтримку більше 100 тис. голосів виборців.

Українська опозиція, щоправда, відмовилася брати участь у роботі Конституційної асамблеї, ініційованої Президентом В. Януковичем. Комітет опору диктатурі, який був створений після арешту Ю. Тимошенко у серпні минулого року і об'єднав 15 опозиційних партій і низку громадських організацій, не має наміру йти на співпрацю із владою, оскільки вважає, що «вона почала процес внесення змін до Конституції для того, щоб гарантувати Віктору Януковичу другий термін президентства через вибори у парламенті», заявив лідер партії «Фронт змін» А. Яценюк.

При цьому опозиційні сили, представлені у Верховній Раді, і деякі позапарламентські партії ставлять під сумнів, власне, саму ідею формування асамблеї у спосіб, що її пропонує Президент.

«Конституційна асамблея може бути створена тільки Верховною Радою України – тим органом, який ухвалює Конституцію, а не Президентом, який повинен гарантувати виконання Конституції», – вважає лідер «Фронту змін» А. Яценюк. На його думку, Президент повинен бути одним із членів Конституційної асамблеї.

А. Яценюк висловлює занепокоєння, що Конституційна асамблея в тому варіанті, який планує В. Янукович, може стати «декорацією для укріплення конституційної монархії Президента». «Своїм рішенням Президент відбирає у парламенту право ухвалювати зміни до Конституції. Це – черговий етап конституційного перевороту, коли вся вертикаль влади в країні будується під одну людину. Країна без балансу гілок влади приречена на стагнацію і деградацію. Повернути Україну на шлях розвитку може Конституція, зміни до якої будуть внесені за участю народу і ухвалені на референдумі. Але почати цей процес має Національна Конституційна асамблея не імені Президента Януко-

вича, а імені народу України. Вона має представити суспільну і експертну думку, а не тільки обґрунтує бажання Президента», - вважає лідер «Фронту Змін», який ще понад рік тому вніс до парламенту проект постанови «Про утворення Національної Конституційної асамблеї».

Лідер ВО «Свобода» О. Тягнибок вважає, що з точки зору Конституції легітимність так званої «Конституційної асамблеї» є сумнівною, оскільки, як зазначає ст. 5 Конституції України, «право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповано державою, її органами або посадовими особами».

О. Тягнибок також зазначив, що лише громадяни мають право обирати членів Конституційної Асамблеї. Також законодавчо мало би бути передбачено, що члени Конституційної асамблеї не можуть претендувати на виборні та виконавчі посади впродовж наступних 10 років, щоб ні в кого не було спокуси «писати Конституцію під себе».

«Обрана народом Конституційна асамблея могла би стати до роботи лише після того, як основні концептуальні конституційні положення було затверджено на загальнонаціональному референдумі. Саме нація має визначити форму державного правління (президентська чи парламентська); повноваження гілок влади, принципи їх виборності та відповідальності, питання власності, землі, надр, стратегічних підприємств та природних монополій; розподіл прибутків виробництва (участь колективу в розподілі прибутків); соціальних гарантій (охорона здоров'я, освіта – платні чи безкоштовні); порядок формування армії; питання захисту навколишнього середовища», – пояснив лідер «Свободи».

За його словами, згодом Конституційна асамблея на основі цих принципів мала би напрацювати цілісний текст Конституції, який можна винести на референдум.

Подібної думки дотримується і партія УДАР В. Кличка. «Якби представники опозиційних партій долучилися до роботи асамблеї, це дозволило б владі говорити, що проект нової Конституції – спільне і узгоджене рішення влади і опозиції», – вказується в заяві УДАРу.

Лідер Соціалістичної партії і колишній голова парламенту О. Мороз вважає, що запропонований принцип формування Конституційної асамблеї взагалі суперечить Конституції, оскільки там немає жодної згадки про асамблею і усі повноваження змінювати Конституцію належать Верховній Раді.

Крім того, заяви Президента про необхідність змінювати Конституцію дали підстави для його опонентів припускати, що зміни передбачатимуть, серед іншого, обрання Президента не всенародно, а у Верховній Раді. У цьому руслі опозиція заявляла, що головною причиною зміни виборчої системи в 2011 р. було намагання забезпечити більшість у парламенті, яка б могла обрати Президента. Водночас В. Янукович заявив, що лишається прихильником всенародного обрання Президента, але вважає, що Конституцію треба

змінити, передусім ті її положення, що стосуються повноважень центральної та місцевих органів влади, а також системи правосуддя.

Неоднозначну позицію щодо нових конституційних змін зайняли також деякі українські експерти. «Я думаю, що конституційна реформа проводиться до президентських виборів 2014 р. і буде пов'язана з конкретною політичною ситуацією, зокрема рейтингами Президента Віктора Януковича. Не виключено, якщо побачать, що рейтинг нинішнього глави держави надто низький, і він не може розраховувати на другий термін, можливо, тоді прийдуть до висновку обрати Президента в Парламенті, але при цьому залишити ті повноваження, які сьогодні є у Президента як народного обранця. Це буде найгірший варіант. На жаль, політична еліта змінює Конституцію під кон'юнктуру прийнятих законів», – зазначив президент аналітичного центру «Відкрита політика» І. Жданов.

За його словами, питання того, в якому напрямку буде рухатися Україна: чи то в напрямку парламентської, чи президентської республіки, зараз ніхто не обговорює. «Офіційно, ні Президент, ні інші представники влади, з моєї точки зору, не висловили своєї думки. Конституційна асамблея створена, але куди ми будемо рухатися, і як це бачить глава держави, ми не знаємо», – сказав він.

З тим, що вносити зміни до Основного закону через парламент – невірне рішення, згоден і директор Українського інституту публічної політики В. Чумака. За його словами, оскільки депутатам Верховної Ради не довіряє більша половина населення України, вони не мають права вносити зміни до Конституції. «Дійсно, можна вносити зміни до Конституції, навіть необхідно вносити зміни до Конституції на сьогоднішній день, але вносити зміни в такі документи можна лише тоді, коли в суспільстві існує величезна ступінь довіри до політиків, які будуть вносити ці зміни», – пояснив він. За його словами, згідно з останніми соціопитуваннями, рівень недовіри населення України до Верховної Ради перевищує 70 %. Тому, на думку В. Чукача, необхідно змінити процес внесення змін до Конституції.

Поширеним серед експертів є, також, нагадування того факту, що після відновлення Конституції 1996 р. були переглянуті терміни проведення президентських і парламентських виборів, у результаті чого і Верховна Рада, і Президент переобиратимуться пізніше, ніж якби діяла Конституція 2004 р. Після таких прецедентів навряд чи хтось заперечить припущення про те, що зміни до Основного закону можуть стати підставою для іще одного перегляду термінів перебування при владі Президента чи складу інших органів влади.

Ще один аспект конституційного процесу пов'язаний з тим, що за президентства Л. Кучми, після того, як парламент ухвалив новий Основний закон, Конституційний Суд зробив висновок про можливість Л. Кучми балотуватися на третій президентський термін.

Керівник науково-експертної групи з підготовки Конституційної асамблеї Л. Кравчук вважає, що відмова опозиції брати участь у роботі Конституційної

асамблеї не перешкодить конституційній реформі. «Я особисто дуже не хотів би, щоб Конституційна асамблея розділилася на дві частини – опозиційну і не опозиційну. Я хотів би, щоб це була одна частина – розумна», – сказав Л. Кравчук, який вважає, що в цілому до Конституційної асамблеї мають увійти 100-150 осіб – юристи, фахівці з конституційного права, провідні політологи, представники політичних партій та громадських організацій.

Л. Кравчук вважає, що Конституційну асамблею має очолювати не «офіційний політик». Політиків у ній має бути, на думку першого Президента України, не більше чверті від загального складу.

За словами Л. Кравчука, Конституційна асамблея буде керуватися в своїй діяльності інтересами всього українського народу. Орієнтиром же для роботи майбутніх членів Конституційної асамблеї повинні бути європейські цінності, зокрема верховенство права, а також права та свободи людини.

Перший Президент незалежної України зауважив, що наявна політична система не відповідає інтересам суспільства, тому у проекті нової Конституції мають бути закладені норми, які б її демонтували, зберігаючи при цьому принципи демократичної, правової держави. Доповідач підкреслив, що Конституційна асамблея має зосередитись на фахово-практичній, політичній стороні справи та запропонувати реальний документ, який буде працювати, і апробуватиме його на фаховому, експертному та суспільному рівнях.

Л. Кравчук вважає, що нову Конституцію ухвалять не раніше, ніж після парламентських виборів, призначених на жовтень 2012 р. «Я наберуся сміливості сказати, думаю, що розглядати цей проект вже буде нова Верховна Рада. Подивимося, але швидше за все, та Верховна Рада, яка буде обрана у 2012 р.», – сказав Л. Кравчук, який назвав В. Януковича першим українським лідером, що наважився на реформи в Україні. Сам В. Янукович вважає роботу над новою редакцією Конституції апогеєм оголошених ним реформ.

На підготовку Конституції попередньо відведено 2–2,5 року. Передбачається, що протягом цього часу науково-експертна група на чолі з Л. Кравчуком напрацьовуватиме ідеї, а сама Асамблея, число членів якої має скласти 100–150 осіб, буде їх обговорювати і затверджувати. Потрібно не просто запропонувати концептуальні засади проведення конституційної реформи, розробити і узгодити у владних кабінетах проект нової Конституції, чи закон про внесення змін до неї, підготовлений проект має пройти всенародне обговорення, обговорення у Верховній Раді України, отримати висновок Конституційного Суду України і тільки тоді ставити питання затвердження у парламенті чи на всенародному референдумі.

Правда, конституційну реформу можна ще провести шляхом внесення комплексних змін до Конституції України у порядку, передбаченому розділом XIII чинного Основного Закону. Але за умов підготовки до парламентських виборів зміни у функціонуванні державного механізму, швидше за все, відійдуть на другий план.

Керівник управління з питань конституційно-правової модернізації Адміністрації Президента М. Ставнійчук запевнила, що Конституційна асамблея вивчатиме європейський досвід, а також усі пропозиції, що лунають в Україні.

Після підготовки Конституційною асамблеєю концепції реформування Основного закону вона буде передана на розгляд Президента, після чого В. Янукович внесе до парламенту відповідний законопроект або законопроекти.

Водночас, представник президентської Адміністрації не змогла спрогнозувати, коли будуть розроблені такі проекти, однак припустила, що парламент може розпочати розгляд змін до Конституції ще до виборів у жовтні цього року.

Говорячи про те, які норми Конституції, на її думку, потребують перегляду, радник Президента назвала питання правосуддя, місцевого самоврядування, діяльності правоохоронної системи та інститутів адвокатури.

22–23 березня в Києві за ініціативи Президента України В. Януковича відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція «Соборність і Свобода як чинники національної ідеї України», в якій взяли участь державні, політичні та громадські діячі, освітяни, учені НАН України, Національної академії педагогічних наук України, Національної академії правових наук України, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

У резолюції конференції були висловлені рекомендації підтримати ініціативу Президента України зі скликання Конституційної асамблеї і закликати наукові установи, вищі навчальні заклади, громадські організації активно долучитися до процесу створення й діяльності асамблеї як суспільного форуму, на якому можуть бути обговорені найважливіші питання подальшого державотворення та прийнято консенсусне рішення щодо оновлення конституційного ладу.

У контексті ідеї розширення форм участі народу в здійсненні влади запропоновано запровадження народної законодавчої ініціативи. Надання права громадянам брати участь у законодавчому процесі дасть змогу парламентарям не тільки краще відчувати потреби населення, а й зможе підвищити рівень довіри громадян до ВР України та сприяти твердженню парламентаризму в цілому. Пріоритетним напрямом конституційної реформи визнано розширення гарантій прав людини через передбачення на конституційному рівні Інституту конституційної скарги як форми безпосереднього доступу громадян до конституційного правосуддя. Запропоновано також у разі проведення конституційної реформи повернутися до напрацювань Конституційної комісії (1994–1996 рр.), зокрема, ідеї запровадження в тексті Конституції України розділу «Охорона Конституції», який би поєднав у собі норми про статус Конституцій, які покликані забезпечувати неухильне дотримання та виконання конституційних приписів.

У резолюції наголошується на потребі актуалізації рішень, ухвалених на Всеукраїнському референдумі 16 квітня 2000 р. Їх ретельний аналіз є не-

обхідним з урахуванням того, що воля народу, висловлена ним на референдумі, за 12 років не була предметом серйозних дискусій ані в стінах парламенту, ані на загальнонаціональних представницьких форумах.

Крім того, резолюція наголошує на необхідності прискорення винесення на конституційному рівні питання про реформу судоустрою, завершення муніципальної реформи, включення в межі конституційного процесу питання адміністративно-територіальної реформи.

На думку голови Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенка, під час опрацювання конституційних змін насамперед необхідно провести серйозну дискусію навколо питань модернізації політичної системи та конституційного процесу, зокрема визначитися з напрямками конституційних змін. Серед першочергових питань, на які необхідно дати відповідь, є реформа місцевого самоврядування, адміністративно-територіальна реформа, соціально-економічна реформа та реформа політичної системи загалом.

Директор соціологічної служби «Український барометр» В. Небоженко зазначає, що новий етап конституційних змін розпочато у сприятливій політичній атмосфері, позбавленій «конституційної істерики». Він обґрунтовує об'єктивну необхідність проведення конституційної реформи невірешеністю в попередній період конституційного процесу таких проблем як легітимація влади і нової власності. За оцінками експерта, найбільшою проблемою реформування політичної системи України є тенденція зниження легітимності конституційного процесу в період 1991-2011 рр. І якщо Конституція 1996 р., незважаючи на критику процедури її прийняття, має безперечну легітимність, то конституційні зміни 2004 р. можна оцінювати як повне знищення легітимності Основного закону країни - вони мотивовані домінуванням цінностей влади над цінностями держави. В. Небоженко підкреслює, що в даний момент країна перебуває у критичній точці прийняття рішення щодо продовження конституційного реформування. Залежно від якості цього рішення політичні процеси в країні можуть розвиватися в двох напрямках – або подальше знищення легітимності, або відновлення зростання легітимності конституційних змін. Саме Конституційна асамблея може стати механізмом, який забезпечить розвиток політичних процесів в рамках другого напрямку.

Радник при дирекції Національного інституту стратегічних досліджень В. Лупацій зауважує, що поза увагою не може лишитися ще один з аспектів легітимності конституційної реформи – міжнародний. З метою забезпечення міжнародної легітимності конституційним змінам в Україні, на думку радника при дирекції Інституту, було б доцільним проведення низки міжнародних конференцій, присвячених тематиці конституційного реформування.

Керівник Головного управління з питань конституційно-правової модернізації Адміністрації Президента України М. Ставнійчук також зазначає важливість зовнішнього чинника у вирішенні проблеми подолання дефіциту

внутрішньої легітимності влади, водночас наголошуючи на необхідності більш тісної взаємодії з Венеціанською Комісією в питаннях законодавчого забезпечення модернізації політичної системи країни, подолання практики подвійних та потрійних стандартів ув практиці державного будівництва. М. Ставнійчук наголошує на величезній значущості для процесу легітимації конституційних змін формування майданчиків уведення всіх питань конституційного будівництва у правове конституційне поле, яке визначено чинною Конституцією країни.

Також М. Ставнійчук вважає, що змістовна складова реформування Конституції України повинна ґрунтуватись на людиноцентриських цінностях, орієнтованих на захист прав і свобод людини, як це зроблено в усіх європейських конституціях, бути максимальною забезпеченою від політико-владної заангажованості. Окрім того, вона зробила особливий наголос на необхідності забезпечити за чинною конституційною процедурою юридичну прийнятність рішень Конституційної асамблеї, а також причетність громадян, наприклад у форматі загальнонаціональних дебатів, та врахування їх пропозицій.

Отже, робота над проектом конституційних змін в Україні розпочалася. Позиція українських політиків та експертів щодо їх необхідності, змісту та способу втілення неоднозначна. Очевидно, що процесу розробки нових конституційних положень має передувати ґрунтовне дослідження конституційного процесу та демократії в Україні і світі, а також продумане та раціональне поєднання існуючих на сьогодні концепцій конституційного реформування.

С. Кулицький, канд. іст. наук, старш. наук. співроб.

Про перспективи видобутку нафти й газу в українській частині акваторії Чорного та Азовського морів

Сучасний стан морського видобутку нафти та газу в Україні

Підвищення рівня забезпеченості України нафтою і газом власного видобутку не просто одна з найактуальніших проблем вітчизняної економіки. Це – проблема національної безпеки Української держави. Мабуть, тому їй постійно приділяється увага в ЗМІ. Питання підвищення рівня забезпеченості української економіки власними нафтою та газом може одночасно вирішуватись у двох напрямках. Адже рівень забезпеченості національної еко-

номіки будь-якими видами власних ресурсів – це відношення національного виробництва цього виду ресурсів до їхнього сукупного споживання в державі.

Тому й проблему підвищення рівня забезпеченості України власною вуглеводневою сировиною можна вирішувати у двох напрямках. Тобто через зростання обсягів власного видобутку вуглеводнів і через раціоналізацію споживання нафти й газу, зменшення рівня їх питомого споживання: наприклад, у розрахунку на одиницю вартості валового внутрішнього продукту (ВВП). Або ж, що більш раціонально, завдяки одночасному ефективному поєднанню двох зазначених напрямків.

Як нарощування власного видобутку нафти та газу, так й ефективніше їх споживання вимагають залучення певних додаткових ресурсів, інвестицій. Це дає змогу порівнювати зазначені види діяльності за різними критеріями, насамперед за економічними, знаходячи, таким чином, відповідний спільний знаменник ефективного розв'язання проблеми підвищення рівня власної енергозабезпеченості національного господарства України. Саме в такому контексті варто підходити й до оцінки перспектив розвитку видобутку нафти й газу в українській частині акваторії Чорного й Азовського морів.

У ЗМІ та й у висловлюваннях посадових осіб нині доволі часто говориться про перспективи видобутку нафти й газу на українській частині Азово-Чорноморського шельфу. При цьому повідомляється, що розвитку зазначеного напрямку нафтогазовидобутку перешкоджає велика глибина деяких нафтогазових ділянок Чорного моря, яка перевищує 200 м. Утім, такі висловлювання змістовно некоректні. Адже шельфом (з англ. shelf – мілина, материкова мілина, уступ) у науковій географічній та геологічній термінології позначають ділянки моря глибиною до 200 м. На більшу глибину йде спочатку материковий схил, а потім – ложе морів й океанів. Тому, якщо не подано інформацію про глибину моря, де розташовані конкретні родовища, то коректніше вживати більш універсальні поняття, як то «морський видобуток нафти і газу» або ж «видобуток нафти і газу в акваторії Чорного та Азовського морів» тощо.

Нині морські родовища забезпечують лише близько 5 % від сукупного видобутку вуглеводнів в Україні. Тому закономірно постає питання про їхню потенційну роль у диверсифікації джерел енергопостачання та підвищення рівня енергозабезпеченості економіки України на перспективу за рахунок власного видобутку вуглеводнів.

Прогноз потенційної економії російського газу в Україні на найближчі роки був нещодавно зроблений фахівцями ділового журналу «Експерт України». Згідно з оптимістичним варіантом цього прогнозу, в Україні може бути зекономлено до 13,2 млрд куб. м газу на рік. Цього можна досягти за рахунок таких заходів, як:

- переведення ТЕЦ на водовугільну суміш (6 млрд куб. м газу на рік);
- використання атомних електростанцій (АЕС) у разі заміни газових котлів на електричні в котельнях на всю додаткову потужність атомного резерву та

переведення теплових насосів на живлення від АЕС (3,2 млрд куб. м газу на рік);

- збільшення власного видобутку (1 млрд куб. м газу на рік);
- будівництво офшорного терміналу скрапленого природного газу LNG-терміналу (3 млрд куб. м на рік) (*Експерт Україна (www.expert.ua)*. – 2012. – № 4).

До наведеного ще можна було б додати економію газу за рахунок технічної реконструкції житлово-комунального господарства в Україні в широкому розумінні цієї сфери. Тобто, наприклад, враховуючи й витрати на утеплення житла, що провадиться коштом населення й створює передумови для заощадження газу.

Як бачимо, зростання видобутку газу, у тому числі й у акваторії Чорного й Азовського морів, не належить до найбільших джерел скорочення залежності української економіки від поставок газу з Росії. Дещо менше це стосується залежності України від імпорту нафти. Однак і в такому разі розробка морських родовищ нафти в українському секторі акваторії Чорного й Азовського морів у найближчій перспективі не дасть можливості подолати залежність вітчизняної економіки від імпорту нафти і нафтопродуктів.

Водночас морський видобуток нафти й газу як такий має свою специфіку порівняно з видобутком зазначених корисних копалин на суходолі. А в нашій державі ця специфіка ускладнюється ще й відносно слабкою розвіданістю багатьох морських родовищ нафти й газу та відсутністю належної оцінки їх запасів.

Насамперед технологія морського видобутку нафти й газу складніша, ніж на суходолі. Її впровадження вимагає не просто більшого, а й якісно іншого технічного забезпечення.

По-друге, складнішими при морському видобутку вуглеводнів є й умови дотримання вимог раціонального природокористування. Нещодавня економічна катастрофа на нафтовій платформі компанії British Petroleum у Мексиканській затоці наочно підтвердила справедливність цієї тези.

До наведеного ще можна додати збільшені витрати на соціально-побутове облаштування морських родовищ вуглеводнів порівняно з їх суходільними аналогами.

Перелічені вище характеристики й обумовлюють значно вищу капіталоємкість освоєння морських родовищ нафти й газу порівняно із суходільними родовищами цих корисних копалин.

Так, за повідомленням ділових ЗМІ, придбання однієї сучасної бурової, що здатна працювати на глибинах до 7 тис. м, може обійтись НАК «Нафтогаз України» у 7,5–12 млн дол. США за одиницю за цінами світового ринку (*Коментарі*. – 2012. – № 5. – С. 12). А придбання двох самопіднімальних плаваючих бурових установок (СПБУ), що можуть працювати в українській частині акваторії Чорного моря, уже коштувало «Нафтогазу України» в середньому

400 млн дол. США за одну установку. Щоправда, кореспонденти «Дзеркала тижня» стверджують, що подібну установку для морського видобування нафти й газу можна придбати на світовому ринку за 250 млн дол. США. Детальніше на цьому питанні ми зупинимось нижче.

Утім, наведене наочно ілюструє, що вартість обладнання для морського видобутку нафти й газу в десятки разів (тобто у 20 разів і більше) вища за вартість обладнання для видобутку нафти й газу на суходолі. Це означає що, по-перше, організація видобутку нафти й газу в акваторії Чорного та Азовського морів вимагає значно більших валових капіталовкладень, ніж видобуток таких же корисних копалин на суходолі.

По-друге, через потребу великих капітальних вкладень для морського видобутку нафти й газу його організація під силу лише потужним інвесторам, як-то приватні та державні компанії.

І, нарешті, економічна ефективність і взагалі доцільність видобутку нафти й газу в акваторії Чорного й Азовського морів залежатиме від динаміки вартості аналогічних імпорتنих енергоносіїв. Зі зростанням ціни імпорتنих вуглеводів зростатиме й ефективність вітчизняного морського видобутку вуглеводнів. Відповідним чином й змінюватимуться стимули до підприємницької діяльності в цьому сегменті вітчизняної нафтогазової промисловості.

В Україні морський видобуток на сучасному етапі здійснюється в акваторії Чорного моря. Тут виявлено 13 родовищ природного газу та одне родовище нафти. З них розробляється шість родовищ: Голіцинське та Штормове – газоконденсатні, Архангельське, Східно-Казантипське, Північно-Булганакське та Стрілкове – газові. Причому Архангельське, Голіцинське та Штормове родовища розробляються вже кілька десятиріч і поступово виснажуються. Щоправда, у 2011 р. «Чорноморнафтогаз» провів дооблаштування Архангельського й Голіцинського родовищ. Пробурені на них нові свердловини дали змогу збільшити видобуток газу й підтримувати його на рівні трохи більше ніж 1 млрд куб. м на рік.

Водночас, як зазначається в деяких ділових ЗМІ, акваторія Чорного й Азовського морів є найперспективнішою зоною видобутку вуглеводнів в Україні. Потенційні ресурси нафти та природного газу в українському секторі акваторії Чорного та Азовського морів, за оцінкою фахівців, становлять 1,5–2,3 млрд т умовного палива. Причому до нині запаси вуглеводнів в українському секторі акваторії Чорного й Азовського морів освоєні не більше як на 4 %.

Низький ступінь освоєності вітчизняних морських родовищ вуглеводнів фахівці дочірньої структури «Нафтогазу України» компанії «Чорноморнафтогаз» пояснюють браком державного фінансування всього комплексу робіт, необхідних для розвідки та освоєння зазначених родовищ. Щоправда, вони зазначають, що із введенням в експлуатацію нових бурильних установок, про придбання яких вже повідомляли ЗМІ, «Чорноморнафтогаз» зможе до 2015 р.

на морських родовищах збільшити обсяги видобутку природного газу до 1,8 млрд куб. м, а нафти до 125 тис. т (*Гайдай В. Идем на глубину // Инвест-газета. – 2011. – № 22*).

За оцінками деяких експертів, запасів природного газу у вітчизняному секторі акваторії Чорного й Азовського морів достатньо, щоб за нинішнього рівня газовидобутку в Україні (20 млрд куб. м) експлуатувати їх протягом 100 років. Причому, як наголошують фахівці, українська ділянка акваторії Чорного й Азовського морів розвідана не більше як на третину, тоді як для суходолу України цей показник становить 60 %.

Проблеми морського видобутку нафти та газу в Україні

Утім, на перешкоді залученню означеного потенціалу до паливно-енергетичного комплексу України стоїть низка проблем технологічного, екологічного, економічного та навіть геополітичного характеру. Водночас можливості розв'язання означених проблем взаємопов'язані, оскільки ці проблеми тісно переплелися між собою. І нині іноді навіть важко однозначно й чітко визначити пріоритетність їх розв'язання.

Техніко-економічні проблеми

Водночас відомо, що саме «Чорноморнафтогаз» був єдиним у СРСР підприємством, яке з 1979 р. здійснювало видобуток вуглеводнів на шельфі. Перше підприємство з морського видобутку вуглеводнів у Росії – «Росшельф» було створено лише в 1993 р. У 2008 р. його змінило відповідне підприємство з морського видобутку вуглеводнів у складі «Газпрому». І хоча росіяни, через брак відповідного власного професійного досвіду, поки не досягли значних успіхів у цьому сегменті нафтогазовидобутку, вони взяли курс на активну співпрацю з провідними західними компаніями, що мають досвід роботи на шельфі. Також певний досвід видобутку вуглеводнів у морській акваторії вже має й інша російська компанія – «Лукойл». Зокрема, ідеться про родовище ім. Ю. Корчагіна на Каспії та Кравцовське родовище в Балтійському морі. Як мініотарний партнер «Лукойл» бере участь у міжнародному консорціумі, що освоює азербайджанське газове родовище на Каспії – Шах-Деніз. А у 2006–2007 рр. «Лукойл» придбав у відомої в Україні компанії Vanco International Ltd контрольні пакети в чотирьох проектах з видобутку вуглеводнів у глибоководній частині Гвінейської затоки у водах Гани та Кот д'Івуар. На сьогодні на експлуатацію морських родовищ припадає лише близько 3 % сукупного видобутку нафти цієї російської компанії. Україна ж, попри її гостру залежність від поставок енергоносіїв з Росії, так і не розвинула накопичений нею з радянських часів потенціал морського нафтогазовидобутку і не досягла на цій ниві якихось визначних успіхів.

Справедливість зазначеної тези підтверджується не лише відносно малими обсягами вітчизняного морського нафтогазовидобутку та низьким ступенем освоєння родовищ в українському секторі акваторії Чорного й Азовського морів, а й украй незадовільним станом відповідного спеціалізованого машинобудування в Українській державі, а точніше – його відсутністю. Звичайно, ця проблема заслуговує на окреме спеціальне дослідження. Тут зазначимо лише таке. До останнього часу «Чорноморнафтогаз» використовував у роботі дві установки для морського буріння на нафту й газ, збудованих на українських судоверхах ще в радянський період. І це – за наявності в Україні кількох власних потужних суднобудівних підприємств. По суті, в Україні є певний потенціал для формування власного спеціалізованого кластера з морського машинобудування. Однак доцільність реалізації цього потенціалу вимагає спочатку спеціальних досліджень, а в разі позитивних висновків – ще й великих інвестицій та доволі значного проміжку часу для реалізації відповідної програми. Тому рішення українського уряду про закупівлю за кордоном двох сучасних СПБУ для здійснення бурових робіт у вітчизняному секторі акваторії Чорного моря за нинішніх обставин було в цілому виправданим. Тим більше що ці СПБУ можуть працювати на глибинах, які не доступні для бурових установок, що вже були в розпорядженні «Чорноморнафтогазу».

Утім, як зазначалось вище, сучасне обладнання для морського видобутку нафти й газу є вельми дорогим. Тому й розвиток цього напряму промислової діяльності в Україні вимагає значних коштів, виділення яких з вітчизняного державного бюджету в обсягах, достатніх для прискореного проведення геологорозвідувальних та інших робіт, за нинішніх умов є вельми проблемним. До того ж і витрати на експлуатацію морських родовищ нафти й газу значно вищі за аналогічні витрати на суходолі.

Ще у 2010 р. у вітчизняних ділових ЗМІ, з посиланням на посадовців НАК «Нафтогаз України», повідомлялось, що для двократного збільшення обсягів видобутку вуглеводнів на ще нерозробленій ділянці українського чорноморського шельфу потрібно інвестицій на суму не менш як 25 млрд дол. США. Адже для досягнення зазначеної мети необхідне проведення геологорозвідувальних робіт, буріння свердловин, облаштування родовищ, організація видобутку на цих родовищах газу та нафти і створення відповідної інфраструктури й організація транспортування вуглеводнів до вже існуючої системи відповідних трубопроводів. При цьому, за словами глави «Нафтогазу України» Є. Бакуліна, у наступні після освоєння родовищ роки для підтримання обсягів видобутку природного газу на заданому рівні необхідно здійснювати експлуатаційні витрати в обсязі не менше 2,5 млрд дол. щорічно. Собівартість же видобутку газу в цьому разі становитиме не менше 120 дол. США/тис. куб. м.

Це, звичайно, у 3–3,5 раза менше від ціни газу, що імпортується в Україну з Росії в останні роки. Щоправда, нині собівартість видобутку природного газу в Україні близько 50 дол./1 тис. куб. м. Однак треба зауважити, що такий

рівень собівартості природного газу в Україні обумовлений експлуатацією переважно старих, уже облаштованих родовищ з відносно кращими умовами залягання газу. На жаль, такі родовища поступово вичерпуються. Тому цілком закономірно, що навіть лише для підтримання видобутку вуглеводнів на вже досягнутому на сьогодні рівні необхідно вводити в експлуатацію нові родовища з гіршими умовами залягання нафти й газу. А це закономірно спричиняє й потребу нафтогазової промисловості України в додаткових інвестиціях і зростання собівартості видобутої сировини. Причому, як показують наведені вище дані, за умов морського видобутку вуглеводнів ця тенденція проявляється особливо наочно.

Як бачимо, при реалізації намірів організувати видобуток вуглеводнів у належній їй частині акваторії Чорного й Азовського морів, Україна стикається з двома типами проблем: дефіцитом відповідного обладнання та технологій для морського видобутку нафти й газу та дефіцитом коштів для проведення таких робіт. Згадуване вище придбання НАК «Нафтогаз України» двох нових СПБУ – лише один з напрямів розв'язання зазначених проблем. Інший напрям – залучення Україною іноземних інвесторів з тим, щоб отримати як обладнання й технології для видобутку нафти й газу з морського дна, так і кошти, необхідні для проведення таких робіт.

Залучення сторонніх інвесторів до розробки морських родовищ часто пов'язано ще і з тим, що банки, навіть великі, вельми обережно кредитують цей напрям підприємницької діяльності. Так, на запитання кореспондента «Дзеркала тижня» чи готовий Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) фінансувати пошук енергоресурсів в Україні, керуючий директор з енергетики ЄБРР Р. Пуліті відповів: «Ні. Розвідки ми не фінансуємо. Працюємо тільки з підтвердженими запасами» (*Дзеркало тижня. – 2011. – № 36. – С. 11*).

Така позиція банкірів пов'язана з тим, що саме геологічна розвідка родовищ є інвестиційно найризикованішою фазою їх розроблення. Адже далеко не завжди будь-які інвестиції в пошук корисних копалин відшкодовуються відкриттям перспективних родовищ.

З іншого боку, навіть початок діяльності української сторони на обох зазначених вище напрямках нового етапу розвитку нафтогазовидобутку в акваторії Чорного і Азовського морів уже призвів до появи для неї деяких нових проблем. Зокрема, у газеті «Дзеркало тижня» протягом 2011–2012 рр. з'явився ряд публікацій із звинуваченням на адресу вітчизняних посадовців у свідомому придбанні двох бурових установок для видобутку нафти й газу з морського дна за завищеною ціною. При цьому на підтвердження своїх звинувачень журналісти наводили таку інформацію.

У березні 2011 р. «одна “британська фірма” виграла тендер “Чорноморнафтогазу” на поставку бурильної установки за ціною 400 млн дол.». Водночас на підставі власного розслідування з посиланням на конкретні сайти, інші документи, з наведенням фотографій журналісти цього видання повідомляють, що

на початку квітня 2011 р. бурильна установка типу West Jino, аналогічна тій, яку придбав «Чорноморнафтогаз», була продана компанією Seadrill «покупцеві з Британії, який побажав залишитись невідомим, за ціною 248,5 млн дол.» А оскільки «Чорноморнафтогаз» придбав бурильну установку за 400 млн дол., то журналісти зробили висновок про 150 млн дол. маржі на одній покупці (*Дзеркало тижня*. – 2011. – № 19. – С. 1, 4). При цьому «Чорноморнафтогаз» розіграв тендер між двома пов'язаними компаніями – Highway Investment і Falcona Systems. Серед батьків-засновників обох структур значився таємничий рижанин Е. Вангельс, який, як стверджують журналісти, є власником кількох десятків офшорних фірм і, по суті, підставною особою. У «Нафтогазі України» означену переплату пояснили придбанням додаткового обладнання.

У другому тендері на продаж СПБУ «Нафтогазу» взяли участь три компанії з відповідними пропозиціями ціни товару: Highway Investment Processing LLP (Великобританія) – 400,344 млн дол., Diafall Ltd (Великобританія) – 405 млн дол. і Rigas Kugu (АТ «Ризька судноверф», Латвія) – 399,8 млн дол.

Highway Investment була переможцем першого тендера, і саме вона продала Україні першу СПБУ. У компанії Diafall Ltd. влітку 2011 р. змінився директор – ним став О. Зеліков (Ізраїль), а її статутний фонд зріс зі стандартного 1 фунта стерлінгів до 2 млн фунтів стерлінгів. Водночас стало відомо про те, що Rigas Kugu ніколи бурових установок не створювала, що в останні роки тут тільки ремонтували кораблі, та й то здебільшого невеликі, й навіть про те, що стапелі верфі суто технологічно не підходять для будівництва вишки.

Утім, у цьому тендері перемогла якраз «Ризька судноверф». На запит журналіста телеканалу ТВі з цього приводу відповів голова Комітету конкурсних торгів «Чорноморнафтогазу» В. Кулик: «Справді “Ризька судноверф” побудує платформу для України? – “Ризька судноверф” може виконувати технічний комплекс робіт і послуг, пов'язаний з будівництвом цієї бурової. – Яка корпорація, який виробник побудував цю платформу? – Це буде оприлюднено».

Журналісти «Дзеркала тижня» повідомили, що для пошуку інформації про ймовірну ціну придбанної «Чорноморнафтогазом» бурової установки вони «використали лише головні вимоги тендера: рік випуску, глибина моря та глибина буріння. Помічником виступив майданчик американського аналітичного агентства Rigzone. І ось з'ясувалося, що попри існування кількох сотень бурових установок схожого класу в українському тендері змогли б узяти участь лише чотири вишки, та й то дві – з натяжкою».

«Перша – від компанії Standard Drilling. Створюється на вже знайомій нам верфі Kerrel. Запланована дата народження – 2012 р. Ціну можна називати приблизно: трохи менше 200 млн дол. На сайті компанії повідомляється, що на верфі було замовлено чотири бурові установки за ціною 772 млн дол.

Друга бурова установка, яка повністю підходить під наші вимоги, – West Tucana (Seadrill, верф Jurong Shipyard, 2012р.). Для визначення її вартості до-

велось звернутися за платною інформацією до того ж таки Rigzone. Ціна виявилася приблизно такою ж – 200 млн дол. рівно».

Що ж стосується додаткового обладнання, яке за інформацією НАК «Нафтогаз України» було придбано одночасно з СПБУ і на яке пішла решта грошей, окрім оплати, власне, бурової установки, то його перелік був такий: «Цементний комплекс, центрифуга бурового розчину, каротажна станція, резервуари для забезпечення очищення стічних вод, багатоцільовий вертоліт, гідрокостюми, дизель, мастило, комплект запчастин (3 тис. товарних позицій) для безпечної роботи протягом 12 місяців (відповідь Ю. Бойка народному депутату А. Грищенку. – Ред.)». І ще – допомога в оформленні документації на проведення вишки в Чорне море.

Згідно з експертною оцінкою, вартість такого набору обладнання не перевищує 50 млн дол. США. Утім, як стверджують кореспонденти «Дзеркала тижня», вони мають копію «контракту між “Чорноморнафтогазом” та Highway Investment. До речі, рахунок у цієї дивної англійської фірми розміщується в латвійському банку. Отож виявилось, що в тому контракті все як має бути: 400 млн дол. за одну установку. Без вертольотів та іншого необов’язкового. Та й, офіційно відповідаючи Держфінінспекції, пригадується, що “Нафтогаз” не повідомляв про якесь додаткове обладнання, придбане разом з СПБУ.

Крім того, журналісти висловили сумніви щодо ефективності інвестицій в організацію «Нафтогазом» морського видобутку вуглеводнів в Україні. Зокрема, «чому не можна було побудувати в Україні найбільш витратну частину бурової установки – залізний каркас, начинивши його західними мізками? Вітчизняні співрозмовники-інженери присягаються, що їм це до снаги.

Навіщо купували дві вишки з однаковими технічними параметрами? Глибше 120 м бурити не треба? Нагадаємо, що бурові установки, які купує “Нафтогаз”, газ і нафту не видобувають. Вони суто дослідницькі: зробив дірку – і поплив далі.

Навіщо все ж таки купували установку, а не брали в оренду? Тим більше що саме це є світовою практикою».

Та ряд інших, доволі слушних запитань (*Дзеркало тижня. – 2011. – № 38. – С. 1, 4*).

У відповідь міністр палива та енергетики України Ю. Бойко звинуватив журналістів «Дзеркала тижня» у замовному характері їхньої публікації. «Це чиясь замовлення. Ми зараз попросили СБУ, щоб з’ясувати, хто замовник. Це замовник – сто відсотків. Насправді там вартість установки може бути 250 млн, але там же не враховано вартості ні вертольотів рятувальних, ні кораблів, а це додаткові гроші. Зі сторони виглядає ефектно. З одного боку, 400 млн, з іншого – 250. А всі запчастини й додаткове устаткування вони забули приписати. Я роблю з цього висновок, що це замовник. Ніхто не розбирався детально, а просто щоб розвинути скандал і зупинити процес», – зазначив він (*Дзеркало тижня. – 2012. – № 10. – С. 4*).

Інформаційна війна між Ю. Бойко та газетою «Дзеркало тижня» зі сфери ЗМІ «дійшла» до зали суду. Позов на міністра подали журналісти. Причому міністр не став доводити обґрунтованість своїх заяв конкретними даними про вартість придбаного обладнання, а почав стверджувати, що всі його висловлювання мають оцінний характер. Тобто вони не є наклепом.

Зауважимо, що на неефективному використанні державних коштів на розробку вітчизняних морських родовищ наголошують і деякі інші ЗМІ. Так, за повідомленням тижневика «Коментарі», у лютому – березні 2011 р. «Чорноморнафтогаз» реалізував контракт закупівлі двох «якірних буксирів» для обслуговування нафтових платформ (суден для розведення якорів СПБУ). Перемогла в тендері на поставку британська компанія Verylux company LLP з пропозицією продажу двох суден за 119,98 млн дол. «За інформацією європейських торговельних каталогів, середня ціна якірних буксирів, закупленого Україною класу, становить не більше 7 млн дол. за одиницю, а не майже 60 млн дол., як зазначено в українському контексті. Компанія Verylux company LLP 2010 р. виграла тендер “Чорноморнафтогазу” на поставку двох швидкісних пасажирських суден для доставки на СПБУ вахтових змін працівників ціною 17,5 млн дол. за судно. Середня ціна європейських верфей-виробників на судна подібного класу значно менша.

Однак поставка «Чорноморнафтогазу» суден для розведення якорів нафтових платформ здійснювалась через тих же посередників, що й у випадку з поставкою СПБУ West Juno (Ганни Гарнаги і громадян Латвії “Чорноморнафтогаз” С. Горіна та Е. Ванегельса)». До того ж другим учасником тендеру на поставку «якірних буксирів» для СПБУ була компанія New Zealand Falcona Systems Ltd., яка стала другим учасником тендера на закупівлю першої СПБУ *(Коментарі. – 2011. – № 34. – С. 12).*

У ЗМІ також наводяться й інші факти неефективної організації багатомільйонних робіт на вітчизняних морських родовищах вуглеводнів. Наприклад, «перший заступник голови НАК “Нафтогаз” В. Чупрун у своїх інтерв’ю обіцяє за допомогою бурової установки збільшити видобуток газу на шельфі» на 1 млрд куб м. Тим часом West Juno працюватиме на Суботинському родовищі.

От виявилось, що працюватиме нова бурова на свердловині № 4 Суботинського родовища. Глибина свердловини – 2700 м. Нагадаємо, що головним аргументом купівлі дорогого устаткування було те, що West Juno West Juno, на відміну від українських аналогів, може бурити до 9 тис. м. Тим часом 2700 м – це завдання, з яким цілком справляється і старенька СПБУ «Таврида», яка перебуває на балансі «Чорноморнафтогазу» (глибина робіт – 6500 м).

За старими перспективними планами свердловина № 4 мала бути пробурена ще наприкінці 2010 р., коли про нову установку ще навіть і не йшлося. Тобто сингапурське надбання забиратиме хліб у своїх менш просунутих родичів. Наводяться й інші приклади, як мінімум, безгосподарності *(Дзеркало тижня. – 2012. – № 10. – С. 4).*

З іншого боку, посадовці Міністерства палива і енергетики, НАК «Нафтогаз України» та ДАК «Чорноморнафтогаз», замість того щоб доводити свою правоту в суді на підставі конкретних даних про зроблені витрати на придбання обладнання, воліють вдаватися до марнословних звинувачень на адресу журналістів. Навпаки, складається враження, що якраз публікації статистичних даних посадовці міністерства і вітчизняних нафтогазових компаній прагнуть уникнути за будь-яку ціну. Так само відсутні якісь звинувачення журналістів і з боку правоохоронних органів.

Не можна не звернути уваги на ще деякі факти. Так, НАК «Нафтогаз України» планує до 2016 р. подвоїти нинішні обсяги видобутку вуглеводнів на вітчизняних морських родовищах. Водночас перший заступник голови Державної служби геології та надр Л. Гончарук зазначає, що протягом кількох років видобуток газу на вітчизняних морських родовищах можна буде збільшити у вісім разів. Якщо враховувати, що обсяг інвестицій у морський нафтогазовидобуток в обох випадках однаковий, то виходить, що різні відомства очікують на майже чотирикратну розбіжність в ефективності інвестицій у розробку українських морських родовищ вуглеводнів. Відповідним чином різнитиметься і собівартість виробленої продукції. У цьому контексті поведінка посадовців НАК «Нафтогаз України» дуже нагадує поведінку радянських господарників – отримати максимум коштів з бюджету на свої потреби в обмін на мінімальні зобов'язання з їхнього боку.

Співробітництво з іноземними інвесторами

Утім, ЗМІ також звертають увагу й на певні проблеми співробітництва української сторони з іноземними інвесторами в розробці родовищ нафти і газу в акваторії Чорного та Азовського морів. Хоча, якщо бути точним, на практиці поки йдеться про роботи лише в акваторії Чорного моря.

Адже свого часу разом з організацією морського видобутку нафти і газу власними силами в Україні перспективним вважалося залучення іноземних інвесторів. При цьому передбачалося, що іноземний інвестор надасть необхідні технології та зробить відповідні інвестиції в розвідку та розробку українських морських родовищ. Тому в ЗМІ, наприклад, на цій підставі робився цілком логічний висновок, що таким цілям найкраще відповідають великі нафтогазові компанії, насамперед транснаціональні (ТНК), які мають відповідні технології, досвід роботи та капітали. Україна ж таких переваг була позбавлена. Зокрема, на розробку Прикерченської ділянки дна Чорного моря претендували такі великі корпорації, як британсько-голландська Royal Dutch Shell, американська ExxonMobil, австрійська OMV Group. Тому у 2007 р. повідомлення про те, що тендер на розвідку та розробку великої ділянки нафтогазоносної площі в частині акваторії Чорного моря, яка належить Україні, біля південно-східного узбережжя Криму виграла маловідома компанія Venco

International Ltd., вельми неоднозначно було сприйнято в експертному середовищі. Причому ще у травні 2008 р., аналізуючи історію конкурсу на розробку Прикерченського ліцензійного блоку, журналісти наголошували, що у 2006 р. «нікого з 19 членів комісії не збентежило, що заявку на участь у тендері подавала одна компанія – Vanco International (Бермуд), а комісія оцінювала досвід і фінансові гарантії зовсім іншої Vanco Energy Company (США)» (*Дзеркало тижня. – 2008. – № 18*).

Утім, згодом уряд Ю. Тимошенко анулював ліцензію компанії Vanco на розробку Прикерченської ділянки морського дна, аргументуючи такий крок порушенням цієї компанією умов тендерної угоди. Порушення означених умов, на думку тодішніх українських урядовців, полягало в тому, що компанія Vanco International Ltd., яка, власне, і виграла тендер на видобуток нафти і газу на Прикерченській ділянці морської акваторії, передала права на її розробку своїй дочірній компанії Vanco Prikerchenskaya (Віргінські острови). Причому в останній Vanco International Ltd. не була мажоритарним власником.

Як повідомляли ЗМІ, акціонерний капітал Vanco Prikerchenska був розподілений рівними частинами між чотирма такими власниками: Донбаською паливно-енергетичною компанією (входить до холдингу System Capital Management Р. Ахметова), російською інвестиційною компанією Shadowlight Investments Ltd (належить бізнесмену Є. Новицькому), австрійським інвестиційним фондом Integrum Technologies Ltd. та Vanco International (*Експерт Україна. – 2008. – № 20. – С. 30*).

Журналісти наголошують, що компанія Vanco виграла тендер на розробку морських родовищ за прем'єрства Ю. Єханурова, угоду про розподіл продукції підписувала з Кабінетом Міністрів В. Януковича, а реалізувати угоду не змогла вже за часів уряду Ю. Тимошенко. При цьому вони підкреслюють, що з обранням Президентом України В. Януковича співробітництво українського уряду з компанією Vanco автоматично поновлено не було, а на порядок денний постало питання укладання мирової угоди. Причому вирішення цієї проблеми, на думку деяких оглядачів, пов'язане не лише з переглядом умов УРП між нинішнім українським урядом і компанією Vanco Prikerchenskaya (Віргінські острови), а і з зіткненням певних бізнес-інтересів.

При цьому оглядачі ЗМІ звернули увагу на кілька знакових, на їхню думку, аспектів поновлення означеного співробітництва. Насамперед журналісти звернули увагу на те, що рішення уряду від 11 квітня 2011 р. про необхідність укладання мирової угоди з офшорною компанією «Венко Прикерченська», якій компанія Vanco International Ltd. передала права на роботу на Прикерченській нафтогазоносній площі, було оприлюднено зі значним запізненням.

По-друге, журналісти акцентують увагу на тому, що уряд М. Азарова прагне внести зміни до угоди про розподіл продукції, що видобуватиметься на Прикерченській площі, між українською стороною та компанією «Венко».

При цьому вони нагадують, що саме цей пункт угоди критикувала свого часу Ю. Тимошенко, відбираючи у «Венко» ліцензію на розробку родовища. Причини таких змін у відносинах української влади із зазначеним іноземним інвестором оглядачі ЗМІ вбачають у боротьбі інтересів різних бізнес-груп, наближених до влади. Зокрема, йдеться про зіткнення інтересів найбільшого українського бізнесмена Р. Ахметова та міністра палива та енергетики Ю. Бойка (<http://Lb.ua/news/2011/07/19>). При цьому можна згадати, що в деяких ЗМІ Ю. Бойка називають особою, пов'язаною з іншим великим українським бізнесменом Д. Фірташем.

Тим часом у вересні 2011 р. російська група «Лукойл» оголосила про своє входження до акціонерів компанії «Венко Прикерченська». Це сталося завдяки тому, що інвестиційно-фінансовий дім «Капіталь», який входить до складу енергетичної групи «Лукойл», придбав контрольну частку в статутному капіталі компанії Vanco International. Останній же належить 25 % в офшорній компанії «Венко Прикерченська», яка, у свою чергу, претендує на розробку Прикерченської ліцензійної нафтогазоносною площі. Мінімальні запаси природного газу на цій ділянці, за деякими оцінками, становлять 200 млрд куб. м.

Із появою відомостей про входження «Лукойлу» до складу компанії «Венко Прикерченська» оглядачі деяких ЗМІ висловлювали вельми оптимістичні очікування щодо початку розвідувальних робіт на прикерченській ліцензійній площі. Утім, невдовзі з'явилися повідомлення про те, що серед акціонерів «Венко Прикерченська» назріває конфлікт через прагнення ДПЕК Р. Ахметова та російської групи «Лукойл» контролювати цю компанію (*Інвестгазета*. – 2011. – № 35). На думку оглядача «Інвестгазеты», боротьба відбуватиметься за контроль над ще одним акціонером «Венко Прикерченська» – австрійською компанією Integrum Technologies Ltd. Про власників останньої преса інформацією зовсім не рясніє. Натомість повідомляється, що зазначена компанія є «дочкою» австрійського інвестиційного холдингу ІК Аг і була створена для реалізації інвестиційних проектів у країнах Східної Європи та СНД. Роботи ж на прикерченській ділянці – один з її пріоритетних проектів.

Як підкреслює кореспондент «Дзеркала тижня», фінансові внески учасників у прикерченський проект приблизно однакові. Однак конкретну суму такого внеску оприлюднив лише представник Integrum Technologies Ltd. Г. Екерт, повідомивши, що вона становить 330 млн дол. Може це випадковість, зазначає журналіст, однак саме на таку суму видавала фінансові гарантії компанія I.N.R., що входить до Фонду Ротшильдів, під час проведення конкурсу на розробку прикерченської ліцензійної ділянки (*Зеркало недели*. – 2008. – № 18 (17 мая). – <http://zn.ua>).

Утім, хоча компанія «Венко Прикерченська» вже давно заявляла про своє бажання укласти мирову угоду з українським урядом та приступити до робіт на прикерченській ліцензійній площі, а Кабінет Міністрів ще навесні минулого року ухвалив рішення про необхідність укладання такої угоди, донині це

питання не вирішено. Наприкінці лютого 2012 р. секретар Міжвідомчої комісії з організації укладання та виконання угод про розподіл продукції (УРП) В. Ігнатенко повідомив журналістам про те, що компанія «Венко Прикерченська Лтд» відмовиться від раніше висунутих до України претензій на суму 100 млн дол. США під час укладання мирової угоди. Щоправда, при цьому він зазначив, що мирову угоду буде підписано лише за умови гарантій, що акціонери «Венко Прикерченська» не висуватимуть до України власних матеріальних претензій.

За повідомленнями деяких ЗМІ, затримка з укладанням зазначеної мирової угоди пов'язана із суперечностями між акціонерами «Венко Прикерченська». Мабуть, ідеться насамперед, про конфлікт між «Донецькою паливно-енергетичною компанією» (ДПЕК) Р. Ахметова і російською компанією «Лукойл». Принаймні на таку думку наводить проведений вище аналіз повідомлень ЗМІ. Утім, не можна відкидати й того, що співвідношення інтересів акціонерів «Венко Прикерченська» ще складніші й не зводяться лише до конфлікту по лінії ДПЕК – «Лукойл».

З іншого боку, якщо все-таки мирову угоду між урядом України та компанією «Венко Прикерченська Лтд» не буде укладено найближчим часом, то навряд чи варто очікувати на початок робіт на прикерченській ліцензійній ділянці раніше, ніж наступного року.

Крім ділянки, на розробку якої претендує компанія «Венко Прикерченська», у цьому ж районі акваторії Чорного моря Україна має намір спільно з Росією розпочати освоєння транскордонної газової структури Палласа. Інформації про ці наміри у ЗМІ надзвичайно мало, і базується вона на повідомленнях російського «Газпрому» про те, що ще у грудні 2010 р. у центральному офісі цієї компанії голова правління ОАО «Газпром» О. Міллер та міністр палива та енергетики Ю. Бойко домовились про створення спільного підприємства з розробки структури Палласа на шельфі Чорного моря (http://gazprom.ru/press/news/2010/december/artiche_106104). Потім ця домовленість у березні 2011 р. була схвалена правлінням ОАО «Газпром».

Відомо також, що «Нафтогаз України» вже провів на цій ділянці сейсморозвідувальні роботи, інтерпретацію отриманих матеріалів, побудував структурні карти й оцінив прогнозні ресурси вуглеводнів. За даними «Нафтогазу», загальні ресурси категорії С3, що можуть бути вилучені на структурі Палласа, становлять 12,2 млн т нафти і 120,7 млрд куб. м газу. Повідомлень про подальшу спільну українсько-російську діяльність з розробки структури Палласа у ЗМІ поки не виявлено.

Таким чином, складається враження, що, попри проведені НАК «Нафтогаз України» доволі значні підготовчі роботи з розробки структури Палласа, російський «Газпром» затягує з початком проведення спільних з українською стороною робіт на цьому об'єкті. При цьому «Газпром», завдяки інформаційно-пропагандистській активності, намагається створити ілюзію своєї

реальної роботи на цьому напрямі українсько-російських відносин у нафтогазовій сфері.

Однак, як стверджують оглядачі деяких ділових видань, анонсована «активізація зусиль НАК “Нафтогаз України” і російського “Газпрому” зі створення СП для освоєння прикордонної газоносно-ї структури Палласа виявилася запізною – до цього часу російська влада вже встигла без участі Києва продати свою частку цього прикордонного родовища. Наприкінці січня процес продажу цієї структури завершився закриттям угоди державної нафтової компанії “Роснефть” з придбання 100 % акцій російської компанії ЗАТ “Чорноморнафтогаз”.

З акціями цієї компанії “Роснефть” стала власником геологічних даних і ліцензій, що належали цьому ЗАТ. Це права на дорозвідку і дослідно-промислово експлуатацію нафтогазоносних структур “Південно-західна” і “Південно-східна”, які розташовані по периметру підняття Палласа.

Завдяки цій покупці “Роснефть” сконцентрувала у своїх руках весь Туапсинський блок шельфу. Нове придбання головної російської нафтової державної компанії стало ілюстрацією її нових геополітичних амбіцій. Паралельно з нарощуванням ліцензійних площ у районі нерозділеного кордону з Україною “Роснефть” наприкінці 2011 р. уклала договір про спільну діяльність з американським гігантом ExxonMobil» (*Коментарі. – 2012. – № 5*).

Тому не виключено, що освоєнню родовищ нафти і газу в прикордонній з Росією українській частині Азово-Чорноморської акваторії вже перешкоджають проблеми геополітичного характеру, які розглядатимуться далі.

Водночас і роботи на інших нових морських родовищах українських вуглеводнів на сьогодні теж, фактично, перебувають у стані стагнації. Ідеться, зокрема, про родовища Одеське, Безіменне та Суботіно. Як наголошують вітчизняні експерти, ці родовища віддали в спільну експлуатацію російському «Лукойлу». Ні тендера, ні конкурсу відбору ймовірних претендентів при цьому не проводилось. Результатом такої безальтернативи став нульовий прогрес в освоєнні названих родовищ.

При цьому впадає в око, що фактична стагнація з розробкою морських родовищ в українському секторі акваторії Чорного й Азовського морів супроводжується експансією у вітчизняний нафтогазовидобуток великих російських компаній. Деякі українські експерти наголошують на близькості цих компаній до Кремля. Причому це стосується не лише «Газпрому», чий фактичний «симбіоз» з політикою вищих органів державної влади Росії загальновідомий, а й російського гіганта «Лукойл». Проведений вище аналіз дає підстави погоджуватись з такою точкою зору. Адже Москва аж ніяк не зацікавлена в енергетичній незалежності України. Російська сторона й сама публічно визнає значущість України як ринку забуту для російських вуглеводнів, особливо природного газу.

Між тим, на тлі російської експансії в українському секторі Азово-Чорноморської акваторії та на його кордонах у ЗМІ періодично з’являються вис-

ловлювання вітчизняних посадовців та інші повідомлення про інтерес великих західних нафтогазових компаній до морського видобутку вуглеводнів в Україні, до залучення цих компаній українською стороною до проведення таких робіт.

Зокрема, голова Державної служби геології та надр України Е. Ставицький заявив в інтерв'ю кореспондентові ділового журналу «Експерт Україна» в січні 2012 р., що інтерес до «глибоководного та мілководного шельфу Чорного й Азовського морів» виявила «енергокомпанія зі світовим іменем Chevron» (*Експерт Україна*. – 2012. – № 1–2. – С. 24). Утім, чи транспортувався в якісь конкретні дії цей інтерес Chevron у ЗМІ, не повідомляється. З іншого боку, варто згадати, що означена американська компанія свого часу відмовилась від спільного з росіянами освоєння блоку Вал Шатського у російській частині акваторії Чорного моря.

Можна також згадати, що свого часу в тендері на розробку Прикерченського блоку спільну заявку подавали Shell та ExxonMobil. І «саме цьому союзові більшості експертів прогнозували перемогу. Але помилилися. Можливо тому, що до компанії Shell також причетний Фонд Ротшильдів, як і до компанії Vanco. Це дає підстави припустити, що Shell грала в тендері на виграш Vanco» (*Дзеркало тижня*. – 2008. – № 18 /<http://dt.ua>). Однак з того часу означені нафтові гіганти не демонстрували свого інтересу до українських морських родовищ вуглеводнів. І це при тому, що Shell нині має власний нафтовий бізнес в Україні.

Улітку 2011 р. НАК «Нафтогаз України» та італійська компанія ENI. S.p.A. підписали угоду про співробітництво щодо дослідження й розробки родовищ вуглеводнів у акваторії Чорного моря. Утім, про якісь подальші активні дії ENI в цьому напрямі ЗМІ не повідомляли.

Також у серпні 2011 р. ЗМІ повідомляли про бажання Бразилії взяти участь у розробці родовищ нафти і газу в українській частині акваторії Чорного моря. Тоді посол Бразилії в Україні А. Ф. Круз-де-Мело повідомив, що державна нафтогазова компанія Petroleo Brasileiro S. A. (Petrobras) уже зробила офіційний запит на інформацію про стан родовищ нафти й газу в акваторії Чорного моря й готова до значних інвестицій у цю галузь української промисловості. У свою чергу Прем'єр-міністр України М. Азаров у відповідь на звернення посла Бразилії заявив, що він доручить Міністерству економічного розвитку і торгівлі провести необхідну роботу. У січні 2012 р. міністр закордонних справ України К. Грищенко повідомив, що НАК «Нафтогаз України» та бразильська компанія Petrobras ведуть переговори щодо визначення основних параметрів співробітництва щодо можливої спільної роботи з нафтогазовидобутку в акваторії Чорного моря. До цього можна додати, що Petrobras уже має угоди з Туреччиною на розробку її родовищ у Чорному морі.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що означені компанії в акваторії Чорного й Азовського морів діють виключно в руслі власної бізнес-стратегії.

Причому складається таке враження, що для багатьох із цих компаній, насамперед це стосується великих нафтогазових компаній з розвинутих країн, освоєння українських морських родовищ вуглеводнів не є одним з пріоритетних напрямів їх бізнесу. Водночас не можна не звернути увагу на цілеспрямовану експансію в українській частині акваторії Чорного й Азовського морів великих російських компаній, тісно пов'язаних з вищою державною владою Росії – «Газпрому» та «Лукойлу».

Тому виникають певні сумніви щодо ефективності нинішньої вітчизняної політики, зорієнтованої на залучення іноземних інвесторів у розробку українських морських родовищ нафти та газу.

Геополітичні аспекти видобутку вуглеводнів в акваторії Чорного й Азовського морів

Організація видобутку нафти і газу в українській частині акваторії Чорного і Азовського морів пов'язана і з вирішенням певних геополітичних проблем. Йдеться, зокрема, про розмежування акваторії означених морів між Україною та сусідніми державами. Як відомо, нещодавній конфлікт з Румунією з приводу розмежування морської акваторії було вирішено в Міжнародному суді ООН. Більшість оглядачів ЗМІ вважає, що рішення суду з цього приводу було вигіднішим для Румунії, ніж для України. Як відомо, Міжнародний (Гаазький) суд повністю не задовольнив вимоги жодної зі сторін та ухвалив більш-менш компромісне рішення. Утім, у результаті розмежування, за рішенням Міжнародного суду ООН, економічної зони в Чорному морі до Румунії відійшла більша частина спірної чорноморської акваторії, ніж до України.

Причому румунська сторона форсованими темпами приступила до освоєння ділянки морського шельфу, що відійшла їм згідно з рішенням Міжнародного суду. Зокрема, до робіт у румунській частині акваторії Чорного моря було залучено австрійську державну нафтогазову компанію OMV. Австрійська компанія має контрольний пакет у румунській нафтогазовій компанії SNP Petrom. Спираючись на доволі успішні геологорозвідувальні роботи 2004–2008 рр., румунська сторона розгорнула потужну пропагандистську кампанію щодо перспектив свого нафтогазовидобутку в акваторії Чорного моря. Надбанням ЗМІ стала офіційна румунська заява, що «видобуток Румунії за рахунок шельфу в найближчі роки зросте до 60 млн т газу й нафти в перерахунку на умовне паливо». Це, по суті, більше ніж удвічі перевищує нинішні обсяги щорічного видобутку нафти й газу в Україні (*Коментарі*. – 2009. – № 19. – С. 24).

Така міжнародна стратегія Румунії у сфері залучення іноземних інвестицій до освоєння належної їй частини акваторії Чорного моря цілком закономірна. Особливо якщо вона стосується прикордонних з Україною родовищ вуглеводнів. Адже залягання корисних копалин у таких родовищах може мати, по

суті, транскордонний характер. Тобто родовище вуглеводнів (власне, його підземна частина) залягає одночасно по два боки державного кордону, який визначено на поверхні акваторії (території). Чи дійсно прикордонне за своєю локалізацією на акваторії (території) родовище вуглеводнів є, по суті, транскордонним, можна з'ясувати лише в процесі його експлуатації.

За таких обставин та сторона, яка першою й до того ж інтенсивно почне розробляти таке родовище, фактично вилучатиме з нього не лише свої, а й належні сусідній державі вуглеводні, оскільки тут діятиме закон «сосудів, що сполучаються». Таким чином, першість в інтенсивній розробці прикордонних (транскордонних) родовищ може відшкодуватись своєрідним бонусом у формі додаткового видобутку вуглеводнів.

Україна ж стикається з проблемою першості в освоєнні прикордонних морських родовищ не лише на кордоні з Румунією, а й на кордоні з Росією. Тим більше що українсько-російський державний кордон і кордон виключних економічних зон України й Росії у Чорному та Азовському морях до цього часу ще не делімітовано попри багаторічні міждержавні перемовини.

При цьому, як наголошують оглядачі деяких ЗМІ, розробка родовищ вуглеводнів у акваторії Чорного й Азовського морів має для Росії в цілому радше геополітичне (у контексті відносин з Україною), ніж економічне значення. Це обумовлено такими причинами. Уже виявлені очікувані запаси нафти й газу в російській частині акваторії Чорного і Азовського морів та на прилеглий території Російської Федерації відносно невеликі порівняно з родовищами вуглеводнів у Сибіру та на російській Півночі, включаючи акваторію Північно-Льодовитого океану.

Водночас для майбутнього української економіки родовища нафти й газу в акваторії Чорного і Азовського морів значно важливіші, ніж для російської економіки. Для російського «Газпрому», на думку деяких вітчизняних аналітиків, азово-чорноморські родовища, завдяки сприятливим кліматичним умовам цього регіону, ще можуть виконувати функцію своєрідних «дослідних майданчиків» для напрацювання практичного досвіду морського видобутку нафти і газу з тим, щоб у майбутньому використати набутий досвід при освоєнні родовищ вуглеводнів у Північно-Льодовитому океані.

За таких обставин політика Росії в питанні видобутку вуглеводнів у акваторії Чорного і Азовського морів одночасно здійснюється за кількома напрямками.

По-перше, це прискорена розвідка й розробка прикордонних морських родовищ, у тому числі і з залученням великих іноземних компаній.

По-друге, проникнення російських нафтогазових компаній у сферу морського видобутку вуглеводнів в Україні.

По-третє, затягування з рішенням про делімітацію державною кордону та виключних економічних зон України й Росії в акваторії Чорного й Азовського морів.

Видається, що мета такої російської зовнішньополітичної стратегії у сфері морського нафтогазовидобутку в Азово-Чорноморській акваторії має на меті економіко-політичний тиск на Україну для отримання вигідних для Росії варіантів вирішення спірних питань двосторонніх відносин у цій сфері. Наскільки успішною буде така російська політика і яким чином вона позначиться на розвитку морського видобутку нафти і газу в українській частині акваторії Чорного й Азовського морів, залежить від діяльності і російської, і української сторін зазначеними напрямками.

Так, ЗМІ повідомляли про спроби російської компанії «Роснефть» організувати розвідку й освоєння ліцензійного блоку Вал Шатського, що розташований, в основному, у російській частині акваторії Чорного моря в «кількох десятках кілометрів на схід від Прикерченського ліцензійного блоку, на південному траверсі Керченської протоки. Перспективні ресурси цього російського блоку до 2004 р. оцінювалися в 97 млн т нафти, а потім були підвищені до 860 млн т. Права розвідки цього блоку належать компанії «Роснефть», і у 2009 р. представники цієї компанії заявляли, що перші дві свердловини на блоці будуть пробурені 2011 р. Плани освоєння родовища пов'язувалися з інвестиціями американської Chevron, яка у 2010 р. уклала з «Роснефтью» меморандум про спільне освоєння блоку. Але 14 червня 2011 р. глава «Роснефти» Е. Худайнатов повідомив, що американський інвестор змінив свої плани і відмовився від запланованих робіт». Це сталося тому, що сторони, як зазначають росіяни, не змогли домовитись про умови розподілу видобутих вуглеводнів. Тому буріння на цьому блоці, за їхніми словами, відкладається до 2017 р.

Утім, глава «Роснефти» заявив пресі, що компанія не бачить трагедії у відході Chevron і замість неї почала переговори з ExxonMobil. «Певні ризики є в області екології, і на рішення Chevron ці ризики зробили певний вплив», – заявив Е. Худайнатов, і відзначив, що у «Роснефти» і ExxonMobil уже є досвід мінімізації екологічних ризиків, напрацьований під час реалізації проектів освоєння морських промислів нафти на острові Сахалін. Там дві компанії підтримують програму відновлення популяції китів, що коштує десятків млн дол. За словами глави «Роснефти», розробка Валу Шатського також має на увазі аналогічні витрати, пов'язані зі збереженням курортного потенціалу прибережних поселень Таманського півострова РФ (*Коментарі. – 2011. – № 27. – С. 8–9*).

Наприкінці 2011 р. ці перемовини завершилися укладанням договору про спільну діяльність між «Роснефтью» та американським нафтовим гігантом ExxonMobil. «За договором, сторони забор'язалися протягом найближчих трьох років інвестувати 3,2 млрд дол. в освоєння трьох морських родовищ – у легкодоступний і вже детально розвіданий Туапсинський блок на Чорному морі, а також у два родовища газу, розташованих поблизу островів Нова Земля в Арктиці. ...

У більшості офіційних російських коментарів до цього договору зазначено, що першочерговий акцент цього нового російсько-американського проекту буде поставлений не на Арктиці, а на Туапсинсько-Прикерченському шельфі. Про те, що Exxon Mobil наполягатиме саме на чорноморському акценті партнерства з «Роснефтью», свідчить її безпрецедентна активність у цьому регіоні. Після того, як американський гігант у 2007 р. програв Vanko International боротьбу за Прикерченський блок шельфу України, Exxon Mobil у 2008 р. розгорнула програму освоєння глибоководного шельфу Туреччини вартістю в 1 млрд дол. У 2012 р. корпорація вирішила піти ще далі в освоєнні Чорного моря і розпочала розробку родовища Domino-1 на блоці Neptun шельфу Румунії...

Європейська галузева преса, коментуючи цю угоду, зазначала про конкурентний чинник. Річ у тому, що з літа 2010 р. «Роснефть» пов'язувала свої мрії щодо освоєння розташованого на кордоні з Україною Таманського блоку шельфу з іншим американським нафтовим гігантом – корпорацією Chevron. З цією компанією у 2010 р. був укладений контракт про спільне освоєння нафтогазоносної структури Вал Шатського, що входить у Туапсинський блок. Однак після ознайомлення з даними геологорозвідки з цієї структури, Chevron визнала її малопривабливою і безперспективною».

Як зазначають оглядачі деяких вітчизняних ділових видань, саме в цей момент на горизонті з'явилася Exxon Mobil, яка «у 2007 р. програла Прикерченський блок шельфу України і, мабуть, дуже хотіла відігратися, настільки сильно, що вирішила йти в східний сектор Чорного моря, незважаючи на відсутність ясності в питанні державного кордону. (Район спільної роботи «Роснефти» і Exxon Mobil розташований на умовній лінії проходження неделімітованого держкордону). Упродовж 17-ти років українсько-російські перемовини з цієї проблеми результату не давали. І, як показує світова практика, у переважній більшості подібних випадків – коли дві країни багато років не можуть взаємовигідно погодити між собою умови господарської діяльності в спірних або неделімітованих прикордонних територіях – справа рано чи пізно закінчується переходом проблеми в компетенцію Міжнародного суду ООН у Гаазі. ...

До речі, Україна вже має прецедент судової форми визначення статусу прикордонного шельфу. Прецедент стосувався розділу прикордонного шельфу острова Зміїний у 2004–2009 рр. Досвід цієї суперечки, вважають деякі журналісти, дає можливість знайти очевидні паралелі між тодішньою інвестиційною політикою Румунії та нинішніми кроками Кремля. Нині Москва, як і Бухарест у 2003 р., відчайдушно кидається від одного іноземного інвестора до іншого, аби встигнути до суду затягнути його на спірну ділянку шельфу. Адже за підтримки світового нафтового лобі в особі Exxon шанси РФ вигідно делімітувати кордон різко зростають» (*Коментарі*. – 2012. – № 5. – С. 12–13).

А за повідомленнями ЗМІ, 16 квітня 2012 р. у Москві за присутності прем'єр-міністра РФ В. Путіна голова правління американської корпорації

ЕххонMobil Р. Тілерсон і голова російської державної компанії «Роснефть» Е. Худайнатов уклали три перші контракти до Угоди про стратегічну співпрацю на Туапсинській ліцензійній ділянці Чорного моря. Зокрема, Згідно з цими контрактами, ЕххонMobil і «Роснефть» затвердили установчий договір про створення спільного підприємства та інвестиційний план його розвитку.

Про проникнення російських нафтогазових компаній у сферу морського видобутку вуглеводнів в Україні вже говорилось вище. Тут лише зауважимо, що ця експансія почасти відбувається в районі ще не делімітованого морського українсько-російського кордону. Зокрема, ситуація на східному кордоні українського сектору Азово-Чорноморської акваторії багато в чому нагадує ситуацію на його західному кордоні. Росія, як і Румунія, прагне прискореними темпами проводити розвідку та освоєння родовищ вуглеводнів у прикордонній з Україною зоні. За цього, не без участі російських компаній «Газпром» і «Лукойл» аналогічні роботи на українських морських родовищах у суміжній з Росією акваторії затягуються.

Тому не виключено, що як і у випадку українсько-румунських відносин, російські компанії завдяки першості в освоєнні російських прикордонних (чи може – транскордонних?) родовищ за рахунок своїх українських сусідів зможуть збільшити обсяги видобутку нафти і газу в акваторії Чорного й Азовського морів. Крім, так би мовити, «натурального бонусу» у формі додаткових обсягів видобутку нафти і газу, російська сторона, гальмуючи освоєння українських морських родовищ вуглеводнів, сприяє збереженню високого рівня залежності української економіки від поставок енергоносії з Росії.

Цьому сприяє і зволікання російською стороною делімітації державного кордону та виключних економічних зон України та Росії в акваторії Чорного й Азовського морів. Зокрема, у травні 2008 р. було запроцьогольовано вимогу України щодо поділу Азовського моря за методом, так званої, серединної лінії, що є загальноновизнаною міжнародною практикою. За таким поділом Азовського моря суверенітет України поширюватиметься на 60 % його акваторії.

Однак росіяни, саме у випадку з поділом Азовського моря прагнуть відмовитись від загальноновизнаної міжнародної практики справедливого поділу морської акваторії та вимагають рівного розподілу акваторії, тим більш, що українська частина Азовського моря багатша і на родовища вуглеводнів, і на морепродукти.

Водночас, як підкреслюють деякі журналісти, «оскільки обидві країни ув'язують в один пакет делімітацію Чорного та Азовського морів і розмежування Керченської протоки, то у Києві навіть були готові трохи змістити кордон в азовській і чорноморській акваторіях у бік України. Але вимога до росіян підтвердити в протоці адмінкордон часів СРСР залишалася незмінною» (*Дзеркало тижня. – 2012. – № 7. – С. 5*). Російські дипломати довго не йшли ні на які поступки. Та й історія з російсько-українським конфліктом навколо острова Коса Тузла була вельми показовою.

Тому заява міністра закордонних справ Росії С. Лаврова про те, що проблему російсько-українських морських кордонів невдовзі буде розв'язано викликала значне здивування вітчизняних журналістів. Висловлювалось, наприклад, припущення, що така несподівана поступливість російської сторони пов'язана з прагненням російських компаній розпочати освоєння нафтогазових родовищ, багато з яких якраз – у зоні російсько-українського кордону. Хоча, з іншого боку, як зазначалось вище, азово-чорноморські родовища в загальнодержавному видобутку вуглеводнів не настільки важливі для Росії як для України.

Тому більш імовірним журналісти вважають, що проблема розмежування українсько-російського морського кордону буде розв'язано в межах пакета двосторонніх домовленостей. Якими конкретно будуть взаємні поступки поки достеменно невідомі.

Утім, делімітація українсько-російського морського кордону дасть змогу чітко окреслити правові рамки освоєння цілого ряду родовищ вуглеводнів у цій зоні. Не виключено, що це певною мірою стосуватиметься структури Палласа, домовленість про спільне освоєння якої, за інформацією «Газпрому», була досягнута в січні 2012 р., і водночас хочеться сподіватися, що у разі делімітації українсько-російського кордону не постраждає державно-правовий статус інших перспективних геологічних структур України. Зокрема, це стосується вже розвіданого морського нафтового родовища Суботіно.

Економічні аспекти

Водночас фахівці наголошують на економічних ризиках, пов'язаних з видобутком нафти і газу в акваторії Чорного й Азовського морів. Так, голова Океанологічного центру НАН України В. Єремєєв наголошує, що політики не узгоджують свої дії із вченими та не залучають вчених до експертизи проєктів видобутку вуглеводнів на морських родовищах України. А це може призвести до технологічних катаклізмів регіонального рівня.

Як підкреслив В. Єремєєв, Азовське та Чорне моря є напівзакритими та українськими, тому процеси самоочистки у них вельми сповільнені. Зазначені особливості обумовлюють необхідність дотримання заходів підвищеної безпеки під час видобування вуглеводнів. Треба вживати інших, серйозніших захисних заходів щодо проведення бурових робіт на нафту і газ та у разі експлуатації відповідних родовищ у Чорному й Азовському морях, ніж за умов робіт у відкритому океані.

Додатковим і вельми серйозним фактором техногенного ризику у разі видобутку нафти та газу в акваторії Чорного моря, що може викликати екологічну катастрофу, є надзвичайно висока концентрація сірководню на глибинах більше, ніж 200 м. Причому за результатами фахових досліджень останніми десятиріччями відбувається підняття сірководню з глибин Чорного моря. Це

пояснюється скороченням обсягів річкового стоку в басейні Чорного моря через збільшення обсягів господарського використання прісних вод у країнах чорноморського басейну. Тому підвищена концентрація сірководню у Чорному морі нині починається місцями з глибини 150 м й іноді навіть менше.

Підвищена концентрація сірководню у морській воді призводить до прискорених темпів корозії обладнання для видобутку нафти і газу. Утім, аналіз повідомлень ЗМІ показує, що загроза економічних катастроф у Чорному морі під час видобутку вуглеводнів посадовцями Міністерства палива та енергетики та НАК «Нафтогаз України» публічно не обговорюється. І це не може не турбувати. Адаже техногенні аварії, що можуть статись під час морського видобутку вуглеводнів у інших причорноморських країнах, особливо у надзвичайно близьких до України, Румунії та Росії, можуть викликати екологічну катастрофу в українському секторі акваторії Чорного моря. Особливо сильно можуть постраждати за таких обставин вітчизняні курорти та розташовані в українській частині акваторії Чорного й Азовського морів нерестилища риб.

Доволі наочне уявлення про економічні втрати від масштабних екологічних катастроф дає аварія на нафтовидобувній платформі компанії BP у Мексиканській затоці, що сталася у 2010 р. Тоді внаслідок аварії на глибоководній свердловині, яку не могли заглушити протягом 85 днів, у океан вилилось близько 4 млн барелів нафти (тобто приблизно 0,5 млн т).

Сума компенсації збитків від цієї економічної катастрофи, яку вже виплатила або повинна виплатити компанія BP наближається до 39 млрд дол. США. І це при тому, що зазначена компанія ще повинна відповідати за позовами уряду США та постраждалих штатів. Згідно з експертними оцінками, мова може йти ще про десятки мільярдів доларів виплат.

У свою чергу компанія BP розраховує отримати компенсації на суму близько 40 млрд дол. США за позовами до компаній:

- Transocean (Швейцарія), яка надала BP в оренду бурову платформу Deepwater Horizon;
- Cameron, що виготовила систему блокування свердловини, яка у свою чергу не спрацювала;
- Halliburton, проєктувальника цементної заглушки, за допомогою якої марно намагались запинити витік нафти в Мексиканську затоку (*Корреспондент. – 2012. – № 9. – С. 8*).

До наведеного слід додати, що поза всяким сумнівом, успішності позовів до іноземних для США компаній BP і Transocean сприяв міжнародний авторитет уряду США.

Українська влада такого вагомому авторитету позбавлена. Та яка, наприклад, може бути фінансова відповідальність компанії «Венко Прикерченська» у випадку аварії на глибоководній свердловині Прикерченського ліцензійного блока, якщо її статутний капітал сміхотворно мізерний порівняно з ймовірні-

ми збитками від аварій на глибоководних морських свердловинах, як це було, наприклад, у Мексиканській затоці.

До того ж Мексиканська затока, де і сталася згадувана масштабна аварія на буровій платформі BP, не має такого хімічного агресивного сірководневого середовища як Чорне море. А досвіду бурових робіт у зазначеному середовищі – сірководневому – розробникам українських морських родовищ якраз і бракує.

Є, правда, деякий іноземний досвід проведення робіт й експлуатації об'єктів у глибоководній, наповненій сірководнем, частині Чорного моря. Як повідомляє ділова преса, перше в Чорному морі глибоководне розвідницьке буріння у 2003 р. було проведено в турецькому секторі акваторії корпораціями BP та Chevron на блоці Хопа-11. Цей блок розташований у межах нафтогазоносної структури Хребет Андросова, на південь від української структури Фороська. Але «у результаті неточного розрахунку геологічних даних буріння свердловини виявилось сухим, і вона не дала промислового припливу газу, що принесло понад 75 млн дол. збитків» (*Коментарі. – 2009. – № 9. – С. 22*).

Та оскільки ця свердловина у подальшому експлуатувалась, то її буріння не дає необхідної інформації про можливості запобігання економічним катастрофам за аварійних ситуацій у процесі глибоководного буріння та видобутку вуглеводнів за конкретних умов саме Чорного моря, де надзвичайно висока концентрація сірководню.

Крім того, російський «Газпром», який нещодавно заявив про створення СП з НАК «Нафтогаз України» для розробки структури Палласа, також має багаторічний досвід експлуатації магістрального газопроводу «Блакитний потік», що проходить глибоководною ділянкою Чорного моря від берегів Росії до берегів Туреччини. Утім, у цьому випадку йдеться про експлуатацію якісно іншого об'єкта. Адже газопровід, як статична споруда, не зазнає регулярних динамічних навантажень, властивих технологічному обладнанню для видобутку нафти та газу. До того ж у випадку аварії на газопроводі значно легше припинити надходження газу в трубопровід, ніж зупинити витік нафти чи газу з глибоководної морської свердловини у разі аварії. Тому і в цьому випадку можливість отримати інформацію, необхідну для подолання наслідків аварій на глибоководних свердловинах за умов Чорного моря, мізерна.

Видається, що значний обсяг корисної інформації щодо подолання економічних катастроф у випадку технологічних аварій у разі глибоководного буріння за умов Чорного моря можуть дати лабораторні (натурні) експерименти та відповідне моделювання кризових ситуацій. Такі дослідження вкрай необхідні для мінімізації екологічних та економічних втрат, що можуть виникнути під час розробки родовищ вуглеводнів в українському секторі Чорного й Азовського морів, попри час й фінансування, яких вони вимагають для свого проведення.

3. Перспективи розвитку видобутку нафти і газу в українському секторі акваторії Чорного й Азовського морів

Проведений вище аналіз показує, що інформаційний резонанс, який супроводжує розвідку й розробку нових родовищ, поки перевершує потік повідомлень про реальні досягнення, що повинні матеріалізуватись у видобутку додаткових обсягів вуглеводнів.

Як зазначалося вище, українська частина акваторії Чорного й Азовського морів вкрай слабо розвідана на предмет покладів нафти і газу. Це й обумовлює надзвичайно високий ступінь невизначеності щодо результатів оцінки запасів вуглеводнів у морських родовищах. Відповідно ускладнюється й прогнозування окупності капітальних вкладень у розвідку та освоєння родовищ нафти і газу, що, у свою чергу, не може не впливати на поведінку інвесторів.

Проведений вище аналіз показує, що поведінка іноземних інвесторів в Україні визначається їх власною стратегією. І якщо донині українські родовища, на яких повинні працювати ці інвестори, не розробляються, то це свідчить, що розробка українських морських родовищ нафти і газу не знаходиться серед їх пріоритетних цілей. Адже перші повідомлення ЗМІ про наміри створити СП із російським «Газпромом» для розробки українських морських родовищ датуються ще 2003 р. А відносини з ОАО «Газпром» в українській владі, попри періодичну зміну її політичного забарвлення, завжди були доволі рівними.

Навіть постанові Кабміну Міністрів України про укладання мирової угоди з «Венко Прикерченська», яка свого часу вельми зацікавила ЗМІ, вже виповнився рік. Однак спільна робота українських та іноземних підприємців на вітчизняних морських родовищах вуглеводнів поки так і не розпочалася.

У свою чергу, активність означених іноземних інвесторів у інформаційному просторі цілком можна розглядати як інформаційне (чи може точніше – дезінформаційне) прикриття їх дійсних намірів. Наприклад, за повідомленням ЗМІ, ті ж «Лукойл» та «Венко» доволі активні в румунському секторі Чорного моря.

За умов, коли іноземні інвестори зволікають з розробкою українських морських родовищ вуглеводнів, Україні вкрай важливо власними силами провести повну геологічну розвідку цих родовищ і самостійно розпочати освоєння найперспективніших з них, якщо, звичайно, іноземні інвестори й надалі затягуватимуть з початком аналогічних робіт. До того ж придбання двох згаданих вище СПБУ значно розширює можливості вітчизняних нафтогазовиків у цілому плані.

Закінчення всього комплексу геологорозвідувальних робіт на відповідних нафтогазових родовищах важливе для визначення порядку їх подальшого освоєння. Адже нинішня інформація про нові українські морські родовища має вельми наближений характер.

Зокрема, експерт Інституту енергетичних досліджень (Київ) Ю. Корольчук наводить дані про очікувані запаси та щорічний видобуток нафти та газу в перспективі на Прикерченській ділянці, структурі Палласа, родовищах Одеському, Безіменному та Суботіно, а також кошти держави Україна та приватних, у тому числі й іноземних інвесторів, необхідні для освоєння означених нафтогазових структур. Правда, експерт не пояснює протягом якого періоду часу зазначені обсяги інвестицій треба здійснити, щоб досягти наведеного ним рівня щорічного видобутку нафти та газу. А така інформація вкрай важлива для визначення пріоритетності освоєння перелічених нафтогазоносних структур. Хоча сам Ю. Корольчук наголошує, що найперспективнішою серед них вважається Прикерченська ділянка. Крім того, він вельми скептично ставиться до гарантій надходження коштів на розробку зазначених родовищ від інвесторів, й, водночас, підкреслює, що виділення відповідних державних інвестицій з боку України є більш імовірним.

Підтвердженням початкової необхідності проведення всього комплексу геологорозвідувальних робіт на морських нафтогазоносних структурах в українському секторі азовсько-чорноморської акваторії є серйозні розбіжності в оцінці їх запасів, що публікуються у ЗМІ. За даними вже згаданого вище експерта Інституту енергетичних досліджень Ю. Корольчука, очікувані запаси природного газу на структурі Палласа становлять 160 млрд куб. м, то за даними Державної служби геології та надр України – 250–485 млрд куб. м. Тобто розбіжність в оцінках запасів становить 1,5–3 рази, що не може не позначитися на ефективності відповідних капітальних вкладень та поведінці інвесторів.

Водночас, попри зазначені вище недоліки статистичного обліку, подальший обрахунок представлених Ю. Корольчуком даних призводить до деяких вельми цікавих висновків. Зокрема, сукупні запаси нафти й газу (у нафтовому еквіваленті) на перелічених вище структурах становлять 745 млн т, тобто від третини до половини всіх запасів нафти і газу в українському секторі акваторії Чорного й Азовського морів. А щорічний сукупний видобуток за переліченими вище морськими родовищами повинен становити 16,5 млрд куб. м газу та 11 млн т нафти. За такого рівня видобутку запасів означених родовищ вистачило би на 24–29 років. Хоча, якщо наведені Ю. Корольчуком обсяги щорічного видобутку нафти й газу вважати максимальними, то, звичайно, загальний період експлуатації означених родовищ буде, поза всяким сумнівом довшим. А вже максимального рівня видобутку нафти та газу сягне не зразу, та й зменшуватимуться обсяги видобутку нафти і газу, як показує практика, поступово.

За сталих обсягів видобутку, як свідчать проведенні розрахунки, перелічені вище нафтогазоносні структури експлуатуватимуться протягом різного часу. Найменший період експлуатації – у родовищ природного газу – Одеського та Безуменного, найбільший – у Прикерченській ділянці. Утім, ці розбіжності в періодах експлуатації обумовлені, мабуть, не лише сукупними запасами вуглеводнів на означених структурах та щорічними обсягами їх видобутку, а і

рівнем розвіданості запасів у цих нафтогазонасосних структурах. Вочевидь, повною мірою це стосується вже давно досліджених газових родовищ – Одеського та Безіменного.

Адже саме ці родовища є чи не найбільш дослідженими серед згадуваних вище вітчизняних морських родовищ. Зокрема, ділові видання повідомляють, що «20 січня 2012 р. Кабінет Міністрів уже затвердив ТЕО освоєння родовища Суботіно. Згідно з ним, максимального рівня щорічного видобутку на цьому родовищі вдасться досягнути у 2015 р., і він становитиме 428 тис. т нафти й газового конденсату. Видобуток на Одеському родовищі й родовищі Палласа до цього періоду має вийти на рівень 1,2 млрд куб. м газу на рік».

Наведені плани уряду щодо обсягів видобутку газу на Одеському та Безіменному родовищах і, особливо, нафти на родовищі Суботіно менші від енергетичних досліджень. Поряд із згаданими вище розбіжностями в публічних оцінках перспектив морського видобутку вуглеводнів, зроблених «Нафтогазом України» та Державною службою геології та надр, це може свідчити про дві особливості нинішнього етапу розвитку морського нафтогазовидобутку в Україні.

Ідеться, зокрема, про недостатній рівень проведення геологорозвідувальних робіт, на чому вже наголошувалось, та переважання суто відомчого підходу до розробки українських морських родовищ вуглеводнів.

В останньому випадку, наприклад, треба говорити про ефективність використання обладнання та витрат коштів під час розробки родовищ. Так, проведене журналістами розслідування дає підстави сумніватись у доцільності передачі «Чорноморнафтогазом» підряду на буріння свердловин приватною фірмою на Голіцинському родовищі. Адже саме «Чорноморнафтогаз» має найкращий в Україні досвід на проведення таких робіт, оскільки історично їх здійснював власними силами. А фірма «Райагробудперспектива», що виграла тендер на бурильні роботи, почала брати участь у державних тендерах лише з початку 2011 р., хоча й вирізняється при цьому широким спектром запропонованих послуг: поставкою комп'ютерів, компресорів, сталевого прокату, бетонозмішувачів, хімічної продукції, проведенням геолого-технічних робіт.

Сумніваються журналісти й у доцільності використання нещодавно купленої СПБУ West Juno на свердловині № 4 Суботінського родовища, глибина буріння якої становить 2,700 м. Адже установка West Juno може бурити до глибини 9 тис. м, тоді як її українські аналоги до глибини 6,5 тис. м (*Дзеркало тижня*. – 2012. – № 10. – С. 4).

Доцільність розробки українських родовищ нафти й газу в акваторії Чорного й Азовського морів визначається вартістю видобутку вуглеводнів порівняно з цінами на їх імпорт в Україну.

Як це не парадоксально, але, якщо виходити з публічних оцінок НАК «Нафтогаз України» щодо відносно невеликих обсягів майбутнього морського видобутку вуглеводнів та потрібних для цього дуже великих інвестицій, то

доцільність розробки вітчизняних родовищ нафти й газу в акваторії Чорного й Азовського морів видається вельми сумнівною. Експертні оцінки в цьому плані помітно оптимістичніші. Їх аналіз дає підстави оцінювати потребу в інвестиціях на освоєння українських морських родовищ вуглеводнів у межах 14–60 дол. США у розрахунку на 1 т вуглеводнів у нафтовому еквіваленті.

Звичайно, до цього ще треба додати витрати на експлуатацію родовищ, що неодмінно призведе до підвищення собівартості морського видобутку нафти й газу в Україні. Однак все одно собівартість морського видобутку вуглеводнів, якщо виходити з публічних оцінок посадовців НАК «Нафтогаз України», собівартість морського видобутку вуглеводнів в Україні буде в кілька разів вище, й наблизатиметься до рівня імпортних поставок.

Проведений аналіз показує нагальну необхідність проведення всього комплексу подальших геологорозвідувальних робіт на нафту й газ в українському секторі акваторії Чорного й Азовського морів і поглиблення досліджень щодо ймовірних результатів експлуатації морських родовищ. За цього надзвичайно важливо подолати суто відомчий підхід до проведення зазначених робіт. А сприяти цьому може не лише державний, а й громадський контроль на підставі публічності процесів освоєння морських родовищ нафти й газу (*Під час підготовки робіт були використані такі джерела інформації: Дзеркало тижня. – 2008. – № 18; 2009. – № 4; 2011. – № 15, 19, 22. 36, 38; 2012. – № 7, 10; Инвестгазета. – 2010. – № 20; 2011. – № 22, 35; Коментарі. – 2009. – № 4, 19; 2011. – № 27, 34, 36, 44; 2012. – № 5, 16; Кореспондент. – 2012. – № 9; Эксперт Украина. – 2008. – № 20; 2012. – № 1–2, 4; Аналитический портал «Полите» (<http://polite.com.ua>). – 2011. – 31.08; ГАО «Черноморнефтегаз» (www.blackseagas.com). – 2010. – 9.06; 2011. – 31.08; Главком (<http://glavcom.ua>). – 2011. – 8 июля; Институт энергетических исследований (<http://esi.org.ua/public>). – 2011. – 9.08; Левый берег (<http://Lb.ua>). – 2011. – 19.07, 11.08; 2012. – 25.01, 6,27.02; Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» (<http://www.naftogaz.com...> зв'язки з громадськістю). – 2012. – 25.01; ОАО «Газпром» (<http://gazprom.ru>). – Новости “Газпрома». – 2011. – декабрь; 2011. – март; ООО Институт «Шельф» (<http://shelf.crimea.ua>); Офіційне представництво в Україні «Венко Прикерченська Лтд» (<http://vpL.Kiev.ua>); РБК Україна (<http://www.rbc.ua>). – 2012. – 24.01; 2.03; Український тиждень. – 2011. – № 3; MediaUA.com.ua (<http://media.ua.com.ua>). – 2012. – 24.01; Novostimira.com (<http://rss.novostimira.com>). – 2011. – 8.08; 2012. – 24.01.*

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

США виділили Україні 67,5 млн долл. на створення ядерної установки при Харківському фізико-технічному інституті. Деньги виділені в обмін на отказ страны от использования высокообогащенного урана.

«Некоторые компоненты установки уже изготовлены и приняты нами у разработчиков из разных стран – Великобритании, Швейцарии, Германии, России, Китая, Украины. Но большая часть заказов уже размещена в нашей стране. На сегодняшний день американской стороной подписано контрактов на 67,5 млн долл.», – сообщил д-р физ.-мат. наук, чл.-кор. НАНУ И. Карнаухов, возглавляющий проект по созданию ядерной установки при Харківському фізико-технічному інституті.

Однако, по словам ученого, все необходимые контракты еще не заключены, хотя меморандум по вопросам ядерной безопасности между правительством Украины и правительством США обязывал сделать это до марта 2012 г.

«Еще не подготовлены необходимые контракты на 5,5 млн долл., поскольку мы не провели соответствующие разработки. Нам достался чрезвычайно большой объем работ», – пояснил И. Карнаухов.

По его словам, на территории размещения будущей установки в данный момент завершаются строительные работы нулевого цикла.

«Сооружение здания несколько откладывается и будет завершено в ноябре текущего года. Но действующий контракт на сооружение этого здания подписан, и нет никаких сомнений, что американцы его выполнят, поскольку это юридически обязывающий документ», – добавил ученый (*Левый берег* (http://lb.ua/news/2012/04/01/143832_ssha_videlili_ukraine_675 mln.html). – 2012. – 1.04).

* * *

Активная позиция Украины в вопросах международного сотрудничества в сфере ядерной безопасности позволит Украине развивать собственные атомные технологии, заявил секретарь Совета национальной безопасности и обороны А. Ключев, комментируя успешное выполнение украинской строной своих международных обязательств по нейтрализации высокообогащенного урана.

В рамках сотрудничества Украины, США, РФ, Великобритании и МАГАТЭ на протяжении двух лет с украинских научных объектов высокообогащенный уран был вывезен в Россию. В рамках реализации двусторонних договоренностей с США Украина получила эквивалентное количество низкообогащенного урана и соответствующее оборудование. Теперь несколько научных

институтов Украины – Севастопольский национальный университет ядерной энергии и промышленности, Киевский институт ядерных исследований и Харьковский физико-технический институт – будут обеспечены материалом для исследований.

А. Ключев подчеркнул, что в результате украинско-американского сотрудничества будет усилен уровень безопасности отечественных научно-исследовательских центров.

Он сообщил, что уже завершены несколько подготовительных этапов строительства в ХФТИ современной ядерной установки – уникального источника нейтронов. По словам Ключева, американская сторона еще раз подтвердила, что выполнит свои обязательства перед Украиной – обеспечит полную оперативную готовность установки до 2014 г.

Секретарь СНБО Украины также отметил, что установка источника нейтронов будет оборудована по самым современным технологиям и соответствовать самым высоким стандартам безопасности. В этом направлении исследований Украина сможет достичь уровня ведущих стран мира, сказал он.

Сегодня около половины потребностей Украины в электроэнергии обеспечивает ядерная энергетика – страна входит в число стран-лидеров по потенциалу этой отрасли. Имея колоссальный опыт, в том числе и ликвидации последствий атомной аварии, именно Украина должна активно развивать ядерные технологии, непосредственно участвовать в обеспечении мировой безопасности, сказал он (*Ирма-факс* (<http://irtafax.com.ua/news/2012/03/2012-03-30-15.html>). – 2012. – 30.03).

* * *

Украина и Иордания договорились об экономическом, научном и техническом сотрудничестве в сфере сельского хозяйства и о сотрудничестве в сфере профессионального образования. Меморандум между Минагрополитики Украины и Министерством сельского хозяйства Иордании был подписан в ходе визита Президента В. Януковича в эту страну 17 апреля.

Кроме того, между аграрными министерствами двух стран было подписано соглашение, предусматривающее создание правовых условий для сотрудничества в предотвращении ввоза и распространения регулируемых вредных организмов, а также продолжение и расширение сотрудничества в сфере карантина и защиты растений. Документ также должен обеспечить координацию государствами фитосанитарных мероприятий.

Кроме того, было подписано межправительственное соглашение о сотрудничестве в сфере профессионального образования. Соглашение предусматривает, в частности, обмен опытом организации и управления в сфере профессионально-технического образования, обмен информацией относительно нормативного регулирования отрасли и ее совместное исследование, а также обмен студентами и преподавателями.

Також було підписано угоду між Міністерствами освіти України та Іорданії, що створює правові основи для активізації контактів в молодіжній та спортивній сферах, передбачає обмін досвідом в цих сферах та розширення взаємодії між олімпійськими комітетами.

Крім цього, між Державним агентством з інвестицій та управлінням корпоративними правами Іорданії та Іорданським інвестиційним советом була підписана меморандум, передбачаючий створення умов для розвитку інвестиційного співробітництва між двома країнами.

Було також підписано угоду між Українським національним інформаційним агентством «Укрінформ» та іорданським інформаційним агентством «Петра», передбачаючу створення умов для обміну новинами та інформаційними повідомленнями (*Левий берег* (http://lb.ua/news/2012/04/16/146392_ukraina_sotrudnichat.html). – 2012. – 16.04).

* * *

«Асоційоване членство в ЦЕРН для України стане ще одним кроком на шляху до європейської інтеграції нашої країни», – заявив М. Азаров під час зустрічі з робочою групою Європейської організації ядерних досліджень (ЦЕРН). Прем'єр-міністр України нагадав, що в березні 2011 року підписана Спільна декларація Кабінету Міністрів України та ЦЕРН стосовно науково-технічного співробітництва, а також Меморандум про наміри стосовно можливої української заявки на набуття статусу держави – асоційованого члена ЦЕРН. За словами М. Азарова, Україна має хороші традиції ядерної фізики, наукові школи. «Разом з тим ми розуміємо, що застаріла фізика – це не фізика. І тому ставимо перед собою завдання бути на рівні сучасних досягнень у фізиці. Для цього у нас є всі можливості. Україна експлуатує атомні станції, дослідні реактори, проводить дослідження в ядерній фізиці, а вітчизняна виробнича база дає змогу реалізовувати унікальні проекти у сфері важкого машинобудування, мікроелектроніки».

М. Азаров зазначив, що співробітництво України із ЦЕРН триває вже 20 років. Сьогодні 47 українських вчених задіяні в трьох проектах ЦЕРН.

«Статус асоційованого члена в ЦЕРН ми розглядаємо як можливість залучення до співробітництва не тільки науки, але й високотехнологічної промисловості», – наголосив глава уряду.

Як відомо, у жовтні 2011 р. Кабінет Міністрів України прийняв розпорядження «Про підписання угоди між Кабінетом Міністрів України та Європейською організацією ядерних досліджень (ЦЕРН) стосовно надання статусу асоційованого члена ЦЕРН» (*Урядовий портал* (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245132287&cat_id=244276429). – 2012. – 13.04).

* * *

3 квітня 2012 р. в приміщенні Посольства Республіки Польща в Україні відбулася зустріч керівника Інституту інноваційних технологій і змісту освіти О. Удода та Осередку розвитку польської освіти за кордоном М. Богуславської. Метою зустрічі стало обговорення можливостей проведення спільних освітніх проєктів, обміну досвідом викладання і підвищення кваліфікації методистів, учителів та молодих педагогічних кадрів.

Насамперед йшлося про можливості для громадян України та Польщі здобувати освіту. За даними, які було озвучено на зустрічі, найбільшу кількість іноземних студентів у Польщі становлять громадяни України (понад 6,5 тис.). Натомість понад 800 польських студентів щогоріч здобувають вищу освіту в Україні. Директор Інституту інноваційних технологій і змісту освіти О. Удод висловив подяку за підтримку Р. Вольські керівникові консульського відділу Посольства Республіки Польща в Україні, а також звернув увагу на позитивний досвід співпраці освітян обох країн та зазначив, що дані контакти допоможуть розв'язати спільні проблеми.

Як повідомлялося раніше, польські науковці візьмуть участь у Міжнародній науково-практичній конференції «Друга світова війна: уроки і наслідки для України і Польщі», яка проходитьиме 24–25 квітня 2012 р. у Волинському національному університеті ім. Лесі Українки.

За словами директора Осередку розвитку польської освіти за кордоном М. Богуславської, найбільша увага приділяється популяризації польської мови, упровадженню нових методик і навчальних програм. Накопичений досвід, на її думку, стане корисним у розробленні спільних програм з викладання мов національних меншин.

Також під час зустрічі досягнуто домовленості щодо проведення занять і консультацій для вчителів, а також учителів-волонтерів, запрошених громадськими організаціями; здійснення рецензування (експертизи) підручників, навчальних посібників та інших видань; обміну досвідом та реалізації спільних освітніх проєктів.

За підсумками зустрічі підписано договір про співпрацю, що зафіксував домовленості між сторонами (*Прес-служба Міністерства освіти і науки, молоді та спорту* (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245098292&cat_id=244277212). – 2012. – 3.04).

Діяльність науково-дослідних установ

На сьогодні Національна аграрна академія наук потребує глибокої системної перебудови організації діяльності. Найближчим часом планується оптимізувати кількість наукових установ, удосконалити систему організації

наукового процесу, запровадити більш діяльну кадрову політику та, що найголовніше, самостійно залучати фінанси. Про це повідомив президент НААН та перший заступник міністра аграрної політики та продовольства України М. Безуглий.

На сьогодні вже розроблені перші кроки в збільшенні позабюджетних надходжень та зменшенні залежності аграрної науки від державної підтримки. «Наразі розроблена система заходів, яка дає змогу у два наступні роки вдвічі збільшити обсяги позабюджетних надходжень до установ Академії та досягти рівня 320–350 млн грн на рік. За п'ять років співвідношення бюджетного та позабюджетного фінансування повинно складати пропорцію один до одного», – повідомив М. Безуглий.

Крім того, завдяки запропонованому Мінагрополітикою та НААН цільового використання частини коштів, сільгоспвиробники будуть спрямовувати близько 1 млрд 200 млн грн на інноваційну діяльність, модернізацію виробництва та освоєння сучасних інноваційних технологій. Також аграрна наука очікує додаткових надходжень від залучення інвестицій.

«Співпраця з потужними українськими інвесторами дала змогу за останній рік розгорнути інноваційну діяльність галузі селекції та насінництва. Зроблено перші кроки в розвитку державно-приватного партнерства. Так, за рахунок залучених приватних інвестицій введено в експлуатацію перший насіннєвий завод, який стане технічною основою сучасного вітчизняного виробництва. У перспективі планується будівництво ще 20 таких заводів», – наголосив президент НААНу (*Інформаційне агентство «Регіональні Новини»* (<http://regionews.com.ua/node/37990>), – 2012. – 30.03).

* * *

Івано-Франківському науково-дослідному центру продуктивності агропромислового комплексу (ІФНДЦПАПК) виповнилось 50 років.

Власне, у такому статусі ця установа працює з 2002 р. – її створили шляхом реорганізації тодішнього науково-дослідного центру нормативів праці. До зазначеного часу діяла обласна станція нормативів праці, яка кілька разів змінювала свої назви.

Нинішній ІФНДЦПАПК («Івано-Франківська агропромпродуктивність») підпорядковано безпосередньо Міністерству аграрної політики і продовольства. Координацію ж його наукової діяльності здійснює Український НДІ продуктивності АПК. Центр забезпечує наукове підґрунтя трудових процесів в усіх підгалузях сільського господарства. Займається всім – від розроблення норм праці, нормативів на всі види робіт у рослинництві, тваринництві, на переробних і обслуговуючих підприємствах, у будівництві до визначення витрат паливно-мастильних матеріалів на тих чи інших польових роботах, сировини на різних будовах тощо.

ІФНДЦПАПК також проводить паспортизацію полів і пасовищ, умов виробництва на фермах та самих майстерень підсобних промислів, формує позиції з поліпшення організації праці.

Л. Сем'янів, директор Івано-Франківського науково-дослідного центру продуктивності АПК:

Центр здійснює наукове забезпечення на регіональному рівні державної політики з питань створення економічних норм праці та матеріальних і енергетичних ресурсів, тарифікації робіт, професій, продуктивності виробництв.

Такими науковими розробками користуються всі суб'єкти тієї чи іншої господарської діяльності в АПК, залежно від того, що кому потрібно. Особливо ж необхідні результати для складання бізнес-планів з реалізації ділових ідей. Тож ніяк не обходяться без послуг центру ні агрофірми та фермерські господарства, ні м'ясокомбінати й молокозаводи, ні менші виробничі чи переробні підприємства, які мусять відати, за якими розрядами оплачувати той чи інший вид праці, як розгорнути свою діяльність в умовах регіону, щоб господарювати продуктивно.

Підприємства з інших галузей економіки можуть також скористатися універсальними дослідженнями центру. Наукова установа на договірних засадах співпрацює з багатьма організаціями з цілковито інших сфер і різних форм власності. Наприклад, для КП «Івано-Франківськводокотехпром» перед кожним підвищенням тарифів на водопостачання та водовідведення дає наукове обґрунтування такої необхідності, в якому вказуємо, у зв'язку з чим зростають ціни на ці комунальні послуги. Львівська залізниця, яка взялася за відновлення дамби на одній з річок Коломийщини, замовила визначення як витрат на зведення такої споруди, так і можливих шкідливих наслідків для водойми, рибного господарства.

З серпня 2011 р. на центр поклали й повноваження здійснювати моніторинг продовольчих ринків, зокрема, цін на продукти харчування. Загалом співробітники здійснюють моніторинг 40 найменувань харчової продукції в кожному районі та на всіх трьох продовольчих ринках обласного центру, з'ясовують, де найнижча та найвища вартості того чи іншого продукту й виводимо середні показники. Щотижня подає аналітичну довідку про це до ОДА й Мінагрополітики.

Завдяки постійному зборові такої соціально важливої інформації, завдяки спеціально створеній комп'ютерній програмі співробітники центру прогнозують ймовірність зростання цін на ті чи інші продукти. Центр тісно співпрацює в цій роботі з головними управліннями – агропромислового розвитку, а також економіки ОДА, до функцій якого теж входить моніторинг цін, та ветеринарної медицини в області, фахівці якого відстежують вартість продукції тваринництва (*Творці аграрних критеріїв: Любов Сем'янів: «Програмуємо» АПК на ефективну діяльність / В.Мороз // Галичина ([http://www.galychy-na.if.ua/index.php?id=single&tx_ttnews\[tt_news\]=18997&tx_ttnews\[backPid\]=24&cHash=697abf8b15](http://www.galychy-na.if.ua/index.php?id=single&tx_ttnews[tt_news]=18997&tx_ttnews[backPid]=24&cHash=697abf8b15)). – 2012. – 29.03).*

Інноваційні розробки та технології

Харьковские ученые изобрели необычный прибор, который позволит зарядить мобильный телефон от огня.

Студенты физико-энергетического факультета ХНУ им. Каразина во главе с преподавателем кафедры теплофизики и молекулярной физики Р. Суховым разработали экспериментальное устройство всего за неделю. В основе разработки – дипломная работа одного из студентов.

По словам изобретателей, чтобы получить заряд, необходимо всего лишь развести небольшой костер или попросту зажечь обычную парафиновую свечу. Сверху над источником закрепить теплоэлектрический элемент зарядки, а для того чтобы создать разность тепловых потенциалов, на металлическую пластину необходимо поставить небольшую емкость с водой. Ток от пластины поступает сначала в преобразователь, а затем – в телефон, так идет процесс зарядки. Пока внизу пластины будет горячо, а сверху – прохладно – телефон будет заряжаться. Вода сверху должна быть прохладной, чтобы обеспечить разницу в температуре. Хватает воды температурой 40 градусов. Физики уверяют, что аналогов такого устройства нет не только в Украине, но и за границей.

Уникальное зарядное устройство весит чуть больше 100 гр. (примерно такой же вес имеет среднестатистический смартфон. – Ред.), а себестоимость его производства – около 150 грн.

Приспособлением ученых уже заинтересовались туристы. «Во время длительных восхождений, когда нет возможности зарядить мобильный от сети, альпинисты остаются без связи, а энергии солнечных батарей недостаточно для мобильного. Если изобретение позволит подзарядить телефон от примуса, это значительно упростит сложные походы», – рассказал президент облфедерации альпинизма и скалолазания Г. Копейка *(Федосенко П. Украинские ученые придумали, как зарядить мобильный от воды или огня // Сегодня (<http://www.segodnya.ua/news/14356833.html>). – 2012. – 5.04).*

Розробки та дослідження для агропромислового комплексу

Высокоэффективное внедрение новейших технологий, разработанных учеными Института садоводства НААН, обеспечит значительное увеличение производства плодов и ягод и уменьшит их импорт, который на отечественном рынке наполнялся на 50–65 %.

Ученые Института садоводства НААН и его научной сети провели оценку семенных и клоновых подвоев и рекомендовали для создания интенсивных садов слаборослые, полукарликовые и среднерослые сорта яблонь, груш, айвы. «За период с 2002 по 2010 гг. ученые ИС НААН проработали несколько

технологій створення і продуктивного використання інтенсивних садів яблони на клонових підвоях, які забезпечують потенціал урожайності двухгодового насадження в межах 10–15, а в період повного плодоношення – 35–40 т/га. Рекомендовані технології передбачають обмежене (на 40–50 %) використання мінеральних добрив і гербицидів за рахунок застосування дерново-перегнійної системи вмісту міжрядь і відповідної системи мульчування ленти ряду», – розповів директор Інституту садівництва Національної академії аграрних наук НААН І. Грынук.

Технології виробництва плодів груші, розроблені вченими інституту, засновані на створенні слаброслих інтенсивних садів з використанням сортів, виведених в ІС НААН, на Кримській і Придністровській опытній станції садівництва з застосуванням підвоїв клонових форм айви, які в різних конструкціях насаджень забезпечують урожайність 40–45 т/га.

Одним з головних напрямків розвитку садівництва в Україні – вирощування ягідних культур – земляники, чорної смородини, червоної, крыжовника, малини і так званих рідких в культурі плодів рослин, які по швидкості окупаємости капітала сприяють виходу сільськогосподарських підприємств з кризового стану.

По його словам, використання конкурентоспроможних вітчизняних і імпортованих сортів ягідних культур, адаптованих до умов вирощування, застосування інтенсивних технологій, зрошення насаджень забезпечує урожай, т/га: земляники – 15–25, чорної смородини – 15–18, смородини – 10–12, крыжовника – 15–18, малини – 8–10 (*Левый беге* (http://economics.lb.ua/food/2012/03/25/142655_ukrainskie_uchenie_hotyat_uvelichit.htm)). – 2012. – 25.03).

Питання екології та уникнення техногенних катастроф

Антропогенний вплив на річки Західного регіону країни досягнув критичної межі, констатували під час V всеукраїнської наукової конференції «Гідрологія, гідрохімія, гідроекологія». Форум науковців, на якому значну увагу було приділено проблемам сталого розвитку річкових басейнів, систем, планам інтегрованого управління ними, підвищенню якості водних об'єктів, екологізації водного господарства тощо, відбувся на базі Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Питання розглядалися в контексті запровадження європейського досвіду, зокрема Водної рамкової директиви ЄС, Карпатської конвенції та інших документів.

Силами кафедри гідроекології, водопостачання та водовідведення Чернівецького національного університету ім. Федьковича були проведені експедиційні дослідження на річках Передкарпаття після проходження паводка

2008 р. Виявлені основні проблемні питання. Вони стосуються протипаводкових споруд, мостових переходів, амплітуд змін рівнів води, процесів затоплення, небезпеки житловим спорудам, засміченню русел та заплав. Фахівці констатували, що наразі практично не залишилося ділянок річок, що збереглися б у природному стані. Хоча, згідно з водною рамковою директивою ЄС, саме вони отримують найвищу оцінку якості та перебувають у найкращому екологічному стані. Відтак виникає об'єктивна суперечність між здійсненням протипаводкового захисту, регулюванням русел і підвищенням якості річок, відповідних систем, геосистем, розвитком екологічної мережі. «У таких стратегічних підходах, як сталий розвиток, інтегроване керування річковими басейнами, слід передбачити принципово важливі складові стосовно відродження річкових ландшафтів, екосистем і переходу до екологічного протипаводкового захисту», – переконаний завідувач кафедри гідроекології, водопостачання та водовідведення Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, голова науково-технічної ради при Басейновій раді Дністра Ю. Ющенко.

Науковець пропонує терміново переглянути такі поняття, як «регулювання русел» («руслорегулюючі роботи»), «шкідлива дія вод» тощо. Також необхідно розвивати систему гідроморфологічного моніторингу, відповідні геоінформаційні системи, кадастрові описи.

Очевидно, що під час реалізації у Чернівецькій області протипаводкових заходів, передбачених Державною цільовою програмою комплексного протипаводкового захисту в басейнах річок Дністер, Прут та Сірет, Дністровсько-Прутське басейнове управління водних ресурсів мало би враховувати ці висновки науковців. Зокрема, під час будівництва АІВС «Прикарпаття», реалізації проєктів «Кріплення берега р. Черемош в с. Шпетки Путильського району Чернівецької області» (вже завершено), «Відновлення дамби на р. Черемош у с. Чорторя Кіцманського району», «Кріплення берега р. Сірет у с. Панка Сторожинецького району», «Відновлення дамби № 3 на р. Черемош в с. Банилів Вижницького району» тощо.

Науковці все одно твердо переконані в тому, що саме формулювання «руслорегулюючі роботи» є некоректним, яке вигадали винятково для обґрунтування забору гравію. Насправді, якщо слідувати такій логіці регулювання, то русла всіх річок світу треба перетворити на гладкі канали. Відтак навіть якщо вже сьогодні повністю заборонити відбір алювію, то річки все одно зможуть відновити свій попередній стан не раніше ніж за сотні років. Можливі негативні наслідки для життя людей такого бездумного експериментування зі стихіями – від зникнення води в криницях і аж до катастрофічних зсувів – взагалі тема окремої розмови. Власне, нещодавній приклад зменшення води в Сіреті, з якого райцентр Глибока отримує воду, – яскраве тому підтвердження. Основними причинами антропогенної катастрофи фахівці називають варварський вибір гравію і сильні повені останніх років, під час яких вода додатково вимила шар гравію.

Тому, звісно, добре, що виконання запланованих на Буковині протипаводкових робіт у повному обсязі дасть змогу ввести в експлуатацію загалом 1150 п.м берегового кріплення та 700 п.м водозахисних дамб (*Чорней Ю. “Рулорегулюючі роботи” забути і не згадувати // Доба* (<http://www.doba.cv.ua/index.php?all=7#pos>). – 2012. – 22.03).

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

16 марта в Днепропетровском национальном университете им. Олесь Гончара состоялось открытие единственного в области лингвистического кабинета восточных языков. Открывать лингвистический класс посол Китайской Народной Республики в Украине приехал лично, ведь все техническое оборудование университет получил в подарок именно от правительства КНР.

ДНУ сотрудничает с Китаем с 1998 г. Каждый год происходит обмен студентами. Среди китайских студентов, по словам посла, наиболее популярны такие специальности ДНУ, как русский и немецкий языки, международные экономические отношения, финансы и маркетинг (*Газета ГОРОЖАНИН* (http://www.gazeta.dp.ua/read/cho_delal_kitayskiy_posol_v_dnu). – 2012. – 27.03).

* * *

В рамках Декады студенческой науки на факультете греческой филологии Мариупольского государственного университета подвели итоги IV Всеукраинского конкурса научных работ по новогреческому языку и литературе. Во втором туре конкурса за призовые места боролись студенты Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Львовского национального университета им. Ивана Франко, Киевского национального лингвистического университета, Одесского национального университета им. И. И. Мечникова, Таврического национального университета им. В. И. Вернадского и Мариупольского государственного университета.

По итогам Всеукраинского конкурса научных работ по новогреческому языку и литературе первое место заняли Т. Цемко (МГУ) и М. Дмитрусенко (Киевский национальный лингвистический университет), второе место – В. Алехина (Таврический национальный университет им. В. И. Вернадского) и Ю. Хуторная (Львовский национальный университет им. Ивана Франко), третье место – М. Салтановская (Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова), Я. Каменская (Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко) и А. Кацы (Мариупольский государственный университет).

В рамках декады более 100 студентов факультета демонстрировали результаты своих исследований на заседаниях научных секций, боролись за первен-

ство в декламации греческих литературных произведений на фонетическом конкурсе, проявить способности в конкурсе педагогического мастерства, поделиться знаниями литературы Греции на встрече в литературной гостиной. Отличные результаты студенты показали в конкурсе устного и письменного перевода с новогреческого и русского языков. Традиционным для факультета стало проведение конкурса «Научный дебют», в котором принимали участие не только студенты факультета, но и учащиеся общеобразовательных школ Мариуполя и прилегающих районов (*В Мариуполе подвели итоги Всеукраинского конкурса научных работ // Ильичевец* (<http://www.ilich.in.ua/news2.php?id=56236>). – 2012. – 23.03).

* * *

Приказом Министерства образования и науки Украины базовым вузом для проведения Всеукраинских конкурсов студенческих научно-практических работ по специальности «Энергетика» на три года определен Приазовский государственный технический университет (ПГТУ). В марте текущего года состоялся первый такой конкурс.

На конкурс было представлено 108 научных работ из 24 технических вузов Украины. Сорок четыре студента из вузов Донецка, Днепропетровска, Киева, Кировограда, Львова, Луцка, Мелитополя, Николаева, Нежина, Сумм, Харькова, Чернигова защищали свои научные работы по таким направлениям: «Электрические станции, сети и системы, качество электрической энергии», «Техническая теплофизика и промышленная теплоэнергетика, тепловые и ядерные теплоустановки», «Превращение обновленных видов энергии, энергоресурсосбережение и экологические аспекты в энергетике».

Были представлены 38 студенческих научных работ. Дипломами первой степени отмечены шесть научных студенческих работ. Среди них – две работы студентов ПГТУ. Авторами этих работ являются студенты четвертого курса энергетического факультета Е. Бараненко, О. Кузнецова и А. Лесняк. Дипломами второй степени отмечено восемь работ, автор одной из них – студент второго курса ПГТУ В. Чиж (*Коваль Т. Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт – в ПГТУ // Приазовський робітчий* (<http://www.pr.ua/news.php?new=17895>). – 2012. – 24.03).

Охорона здоров'я

Медицинские специалисты «Краснодонугля» приняли участие в научно-практической конференции «Современные подходы к диагностике и лечению кардиологических больных», которая проходила в Луганском областном кардиологическом диспансере. «Краснодонуголь» делает серьез-

ний акцент на выявлении патологий сердечно-сосудистой системы у трудящихся. Компания постоянно обучает медицинских работников современным методам лечения и диагностики заболеваний, инновационным технологиям, медицинским разработкам. Поскольку от профессиональной подготовки специалистов напрямую зависит здоровье персонала.

Представители «Краснодона» – врач-кардиолог Е. Черепяхина и врач функциональной диагностики К. Стрателюк за восемь часов расширили профессиональные знания, исследовали вопросы и получили информацию о новых подходах к терапии сердечно-сосудистых заболеваний.

«Конференция – это площадка для плодотворного профессионального общения медицинских работников всех уровней: врачей, докторов наук, профессоров. Представилась уникальная возможность обменяться опытом, получить ответы на интересующие вопросы, изучить достижения современной науки в области профилактики, диагностики и лечения сердечно-сосудистых заболеваний. Полученные знания позволят своевременно выявлять заболевания у трудящихся, давать определенные рекомендации по предотвращению и лечению болезней сердца.

На конференции выступили известные украинские медицинские специалисты. Среди них кардиохирург Б. Тодуров, который первым в Украине провел операцию по трансплантации сердца. Его доклад включал передовые научные подходы, выкладки авторитетных мировых изданий, видеоматериалы (*CXID-INFO* (<http://cxid.info/94096.html>). – 2012. – 26.03).

* * *

В Украине прошла Европейская школа радиологии в Украине с привлечением ведущих лекторов из Австрии, Германии, России и Украины. Уникальное для медицинской общественности нашей страны мероприятие направлено на поддержку и обучение украинских молодых и перспективных специалистов современным методам радиологической диагностики. Инициатором проведения Европейской школы радиологии в Украине и генеральным спонсором мероприятия традиционно выступило Представительство Toshiba Medical Systems в Украине. Обучение также прошло при поддержке медицинского университета Граца (Австрия), основателей Европейской школы радиологии в Европе, представительств: компании UMT, Nicomed, AGFA, и ООО «Азарис», Украинской ассоциации специалистов по конвенционной рентгенодиагностике, компьютерной и магнитно-резонансной томографии.

Выявление сердечно-сосудистых, онкологических и других опасных заболеваний на ранней стадии – залог успешного их лечения. Однако из-за острого дефицита современного диагностического оборудования и специалистов соответствующего профиля система государственного здравоохранения в Украине пока не может обеспечить все население регулярными профилактическими осмотрами. Безопасность и эффективность лечения также во многом за-

висят от качества используемого оборудования. Не секрет, что в Украину, к сожалению, зачастую, ввозится и сбывается устаревшая техника, не отвечающая современным нормам безопасности.

В связи с этим нельзя не отметить, что в Клинике семейной медицины в 2011 г. была проведена полномасштабная реконструкция, в ходе которой было установлено современное высокотехнологичное оборудование от ведущих мировых производителей: цифровой рентгеновский аппарат, 128-срезовый компьютерный и 1,5-тесловый магниторезонансный томографы, УЗ-аппараты экспертного класса производства компании Toshiba (Япония), маммограф и денситометр производства компании Hologic (США) и другое прогрессивное оборудование. Вся техника – новейших моделей, превосходящих по характеристикам большинство имеющихся в медицинских учреждениях страны. Именно поэтому очередную, третью Европейскую школу радиологии в Украине было решено провести в Днепропетровске, на базе Клиники семейной медицины.

Третья Европейская школа радиологии – это мероприятие общенационального масштаба и социальной значимости, направленное на поддержку и развитие системы отечественного здравоохранения в соответствии с европейскими стандартами медицинской помощи населению. Перед украинскими специалистами, прошедшими предварительный конкурсный отбор, выступили ведущие радиологи Европы. В ходе лекций они поделились передовым опытом лучших украинских и европейских клиник, рассказали о последних достижениях в производстве медицинской техники, помогли приобрести навыки работы на современном диагностическом оборудовании (*Журнал по B2B маркетингу* (<http://b2blogger.com/pressroom/131853.html>), – 2012. – 2.04).

До уваги держслужбовця

С. Горбань, завсектору НБУВ

Нові надходження до НБУВ

Горнорудное дело Украины в сети Интернет : справочник / О. Е. Хоменко [и др.] ; М-во образования и науки, молодежи и спорта Украины ; ГВУЗ «Нац. горный ун-т». – Д. : Нац. гос. ун-т, 2011. – 287 с.

Довідник містить відомості стосовно рудних родовищ України, гірничодобувних підприємств, навчальних закладів, науково-дослідних інститутів, проектних закладів, громадських організацій. Представлено останні досяг-

нення в освіті і науці, виробництві та технологіях. Розміщено інформацію про газети і журнали, конференції гірничо-рудного профілю, навчальні та методичні посібники, книги, гіпотези, теорії, закони, наукові розробки, освітні і наукові проекти; програми з обробки інформації.

Шифр зберігання книги в НБУВ: ВА743628

Шифр зберігання книги у фонді ВДБО: Ия2; Г70

Жінки і чоловіки в Україні : стат. зб. / Держ. служба статистики України. – К. : [б. в.], 2011. – 117 с. : табл.

Представлено дані про чисельність населення, питому вагу окремих вікових груп у загальній чисельності населення, середню очікувану тривалість життя, середній вік, чисельність хворих, письменність населення, рівень освіти, підготовку спеціалістів за галузевими групами, чисельність кандидатів та докторів наук, розподіл населення за економічною активністю, рівень безробіття, зайнятість населення за галузями економіки, середньомісячну заробітну плату працівників, злочинність.

Збірник підготовлено на основі даних державної статистичної та адміністративної звітності, матеріалів вибіркового обстеження, переписів та даних Євростату.

Шифр зберігання книги в НБУВ: Ва745617

Шифр зберігання книги у фонді ВДБО: С7(4УКР)я2; Ж69

Сім чудес України / М-во культури України, Нац. парламент. б-ка України ; [авт.-упоряд. О. О. Галганова ; наук. ред. В. О. Кононенко]. – К. : [б. в.], 2011. – 108, [4] с. : кольор. іл.

Видання містить інформацію про науково-популярні, публіцистичні, художні, образотворчі твори друку, наукові праці та публікації в журналах, присвячені найпопулярнішим історико-архітектурним пам'яткам України, що були визначені всеукраїнським конкурсом «Сім чудес України» у 2007 р. Включено відомості про публікації та видання, що вийшли друком в Україні у 2006–2010 рр.

Літературу згруповано в семи розділах: Квітка на камені – Національний історико-архітектурний заповідник «Кам'янець»; Обитель Святого Духа на березі Дніпра – Києво-Печерська лавра; Рукотворна перлина України – Національний дендрологічний парк «Софіївка»; Свята Софія – духовний паладіум України : всесвітньо відома пам'ятка архітектури «Софія Київська»;

Українська Троя – Херсонес Таврійський : давнє місто-держава; Острів слави: Хортиця – національний заповідник і найбільший острів на Дніпрі; Цитадель на Дністрі – Державний історико-архітектурний заповідник «Хотинська фортеця». Кожен розділ починається нарисом, у якому розкрито особливості пам'ятки, її історію. Далі подано анований список літератури.

Шифр зберігання книги в НБУВ: Ва745070

Шифр зберігання книги у фонді ВДБО: ТЗ(4УКР)я2; С37

Україна і світ: хронологія подій. 2011 рік. Січень. Лютий. Березень / [уклад.: В. О. Зубанов, О. О. Григор'єва, Л. Ю. Нескромнюк]. – К. : КРІОН, 2011. – 216 с. : кольор. іл. – (Проект «Україна: історія великого народу»).

Це видання – літопис сучасності. У ньому викладено хронологію подій, які відбулися в Україні та країнах світу за перші три місяці 2011 р. Представлено інформацію про історію та сьогодення країн (Ємену, Кот-д'Івуару, Судану, Алжиру, В'єтнаму, Сінгапуру) та міст (Таліна, Турку), нариси про історичні та політичні події (Бій під Крутами, масові розстріли в Бабиному Яру 1941–1943 рр., «Жасминова революція» в Тунісі), нові економічні проекти (Газопровід «Nord Stream», міжнародний аеропорт «Бориспіль»), катастрофи (Зливи в Австралії, Чорнобильська катастрофа, землетрус в Японії, Куренівська трагедія), піратські напади (Пірати Сомалі) тощо. Представлено короткі біографічні довідки про державних діячів (Хосні Мубарака, Броніслава Комаровського, Нурсултана Назарбаєва, Муаммара Каддафі), політиків (Гіларі Клінтон, Юлію Тимошенко, Ангелу Меркель, Жозе Мануеля Баррозу), релігійних діячів (Блаженнішого Любомира Гузара, єпископа Святослава Шевчука), письменників (Ліну Костенко, Василя Шкляра), артистів (Вадима Писарева, Людмилу Гурченко), композитора Сергія Прокоф'єва і співака Майкла Джексона, спортсменів (Мішеля Платіні, Ліонеля Мессі, Віталія Кличка). Тексти супроводжено роботами професійних фотомитців світу.

Книга може бути використана як джерело додаткових знань у вивченні курсу сучасної світової історії.

Шифр зберігання книги в НБУВ: Со30516

Шифр зберігання книги у фонді ВДБО: ТЗ(4УКР)бя2; У45

Видатні фінансисти та сучасна практика : енциклопед. довід. / [за ред. В. Феценка]. – К. : Українське агентство фінансового розвитку, 2011. – 392 с. – (Бібліотека фахівця «Фінансові операції»).

Довідник присвячено видатним фінансистам минулого та сучасності. Описано їх життєвий шлях та внесок, який вони зробили в скарбницю світової фінансової теорії та практики. Викладено ідеї та рекомендації, що мають пізнавальне й прикладне значення для успішної діяльності у сфері корпоративних, державних та приватних фінансів у сучасних умовах.

Матеріал згруповано за розділами: «Фундатори фінансової науки і практики», у якому подано цікаву біобібліографічну довідку про Миколу Християновича Бунге, зусиллями якого значною мірою була розбудована інфраструктура вітчизняного фінансового ринку; «Лауреати Нобелівської премії з економіки у галузі фінансів», про науковий доробок яких можна знайти інформацію у рефератах їх нобелівських лекцій, що включені до другого розділу Енциклопедичного довідника; «Сучасні фінансисти-практики, їхні ідеї та рекомендації», де вміщено інформацію про їх творчий внесок у розвиток банківської справи, страхового та інвестиційного бізнесу.

Шифр зберігання книги в НБУВ: ВА742114

Шифр зберігання книги у фонді ВДБО: Уд.я2; В42

Практичний довідник керівника: ітелектуальний капітал, інновації, інноваційна культура, охорона праці : [навч. посіб.] / Б. Д. Білоус [та ін.] ; за ред. Б. Д. Білоуса ; Нац. ун-т «Львів. політехніка». – Л. : Растр-7, 2011. – 327 с.

Висвітлено сутність понять та термінів ітелектуального капіталу, інновацій, інноваційної культури, охорони праці, які становлять основу нематеріальних активів інтелектуального капіталу підприємств.

Матеріали розміщено за абеткою. У кінці книги подано алфавітний покажчик та список використаних джерел.

Рекомендовано для використання з метою формування пакета інновацій на підприємстві як у практичних, так і в навчальних цілях керівниками, аспірантами та магістрами.

Шифр зберігання книги в НБУВ: ВА742576

Шифр зберігання книги у фонді ВДБО: У8(4УКР)21я2; П69

Загнітко А. П. Словник-довідник маркетингової термінології : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А. П. Загнітко, Д. П. Шапран, І. Х. Баширов ; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Каф. українознав. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2011. – 160 с.

Запропоновано систематизований реєстр вузькогалузевих маркетингових термінів. Вміщено понад 1000 термінів з визначеннями та коментарями. Включено терміни з загальних проблем маркетингу, дослідження кон'юнктури ринку і поведінки споживачів, формування маркетингової політики та вибору стратегій у конкурентній боротьбі, ціноутворення, організації маркетингу, вибору каналів руху товарів, реклами та інших методів стимулювання збуту, маркетингу в зовнішньоекономічній діяльності, контролю ефективності маркетингової діяльності та її інформаційного забезпечення. Зафіксовано значну кількість нових вузькогалузевих термінів.

Словникові статті розміщено в алфавітному порядку. Більшість статей містить посилання на інші терміни, на основі яких розкривається сутність поняття, а також логічні зв'язки між поняттями. Використано також гніздовий спосіб, коли тематично пов'язані однопланові поняття розглядаються в одній словниковій статті. У кінці словника-довідника вміщено короткий українсько-англійський словник маркетингових термінів та словник синонімів маркетингової термінології.

*Шифр зберігання книги в НБУВ: **ВА742114***

*Шифр зберігання книги у фонді ВДБО: **У8(4/8)я2; 314***

Для нотаток

Підп. до друку 10.05.2012.

Формат 60x84/16. Друк офс. Папір офс. Ум. друк. арк. 4,13. .

Видається в друкованому та електронному вигляді

Адреса видавництва: 03039, м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3